

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

STRÝČICKÝ JAZYKOVÝ OSTROV.
ŽIVOT OBYVATEL V LETECH 1938-1946
POHLEDEM HOSPODÁŘSKÝCH A SOCIÁLNÍCH DĚJIN

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

Autor práce: Tomáš Reitingер

Studijní obor: Historie - Německý jazyka literatura

Ročník: 3.

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 1. 5. 2019

Tomáš Reitingер

Poděkování

Rád bych poděkoval především vedoucímu bakalářské práce PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D. za vedení, pomoc a cenné rady při zpracování této práce. Zároveň děkuji za odborné konzultace doc. PhDr. Josefu Grulichovi, Ph.D. Své rodině děkuji za podporu, trpělivost a pochopení. A děkuji pamětnicím a pamětníkům za jejich vzpomínání a archivářkám a archivářům za jejich ochotnou pomoc při vyhledávání archivních zdrojů.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na přiblížení způsob každodenního života německého a českého obyvatelstva Strýčického jazykového ostrova (německy *Die Stritschitzer Sprachinsel*) v letech 1938-1946. Ukazuje proces změn, ke kterým docházelo ve zkoumaném období, a to s využitím pohledu hospodářských a sociálních dějin. Komparuje poměry jak mezi jednotlivými obcemi jazykového ostrova, tak v okolí jazykového ostrova. Poskytuje také všeobecný přehled zdejší hospodářské situace. Z použitých metod je nutné zdůraznit uplatnění orální historie a statistiku.

Klíčová slova: Strýčický jazykový ostrov, Strýčicko, Češi, Němci, druhá světová válka, zemědělci, mlýny.

Annotation

This bachelor theses focuses on the approach of everyday life of German and Czech inhabitants in the area of the language island of Strýčice (German *Die Stritschitzer Sprachinsel*) between years 1938–1946. It shows the process of changes that occurred in the researched period, using the perspective of economic and social history. It compares the situation between individual villages of the linguistic island and also in its surrounding. It also provides general overview of the local economic situation. It is necessary to emphasize the use of oral history and statistics as the main methods which were used.

Keywords: Language Island of Strýčice, Czechs, Germans, World War II, Farmers, Mills.

Obsah

1	Část teoretická.....	1
1.1	Úvod.....	1
1.1.1	Vymezení tématu bakalářské práce	2
1.1.2	Literatura pro výzkum v rámci bakalářské práce.....	3
1.1.3	Prameny pro výzkum v rámci bakalářské práce	6
1.1.4	Metodické a metodologické zakotvení	8
2	Část praktická	13
2.1	Hospodářství	13
2.1.1	Zemědělství.....	13
2.1.2	Mlýny.....	18
2.1.3	Doprava.....	23
2.2	Čech nebo Němec. Jazyková a národnostní otázka Strýčicka	28
2.3	Víra a centrální kostel sv. Petra a Pavla.....	30
2.4	Řemesla a zaměstnání	32
2.5	Školství.....	35
2.5.1	Školství 1938-1945	36
2.6	Události 1938–1946 ve Strýčickém jazykovém ostrově a průběh války	38
2.6.1	Rok 1938.....	38
2.6.2	Rok 1939.....	41
2.6.3	Léta 1940-1943	42
2.6.4	Rok 1944.....	43
2.6.5	Rok 1945.....	43
3	Závěr	46
4	Soupis literatury a pramenů	48
5	Seznam zkratk	53
6	Přílohy.....	54

1 Část teoretická

1.1 Úvod

Období druhé světové války, byť bylo již tolikrát zpracováno i diskutováno, zůstává stále předmětem zájmu nejen profesionálních historiků, ale i mnoha zájemců z řad laické veřejnosti. A co víc, stále lze najít témata, potažmo konkrétní místa, kterými se ještě nikdo blíže a konkrétně odborně nezabýval.

Přirozeně, o „velkých“ osobnostech, bitvách a hrůzách konfliktu má povědomost alespoň rámcově snad každý. Jenže pro „obyčejného“ člověka, dříve většinou žijícího na venkově, opravdu tyto události nebyly to nejzásadnější. Výpovědi dotázaných i místní písemné prameny dokazují, že dobové povědomí o zahraničních osobnostech a událostech (např. o Churchillově Británii, o Noci dlouhých nožů, či o bitvě o Berlín) bylo na českých vesnicích velmi nízké, přestože dnes jsou tyto skutečnosti zcela běžnou součástí učebních osnov již na základní škole. Nelze však právě proto snižovat jejich vážnost a důležitost pro světový vývoj.

Stejně tak (alespoň podle dosavadních zjištění ze zdejší pramenné základny) se jevily „velké“ události i v podhůří Blanského lesa v prostoru **Strýčického jazykového ostrova**, který se rozprostírá 15 kilometrů západně od Českých Budějovic. Tato nevelká a řídko zalidněná rurální oblast zahrnuje 10 sídelních útvarů. Pomyslné centrum tvoří právě Strýčice, které poskytly celému území název. V této osadě, později i obci, se již ve středověku odehrával zejména náboženský život, neboť zde již v roce 1292 prokazatelně stál ranně gotický kostel. To dokládá i listina krále Václava II., který Strýčice i kostel svatých Petra a Pavla předal klášteru Vyšší Brod.¹

Kromě střediskových Strýčic do tohoto území náleží Babice, Dobšice, Holašovice, Chvalovice, Dolní a Horní Chrášťany, Lipanovice, Radošovice, a Záboří (německy označované: *Bowitz, Dobschitz, Hollschowitz, Kollowitz, Unter Groschum, Ober Groschum, Linden, Roschowitz, Saborsch und Stritschitz*).²

Právě ve středověku lze hledat důvody, pro částečnou jazykovou samostatnost, kdy v rámci tzv. vnitřní kolonizace byla osidlována dosud neosídlená území Českého království. Mnohem větší příliv lidu do oblasti však představovala takzvaná druhá kolonizace po třicetileté válce (1618–1648).

¹ Vlastimil KOLDA, *Holašovice. Selské Baroko*, Jankov 1999, s. 37.

² Friedrich BLAHUSCH, Hans KIMMEL, Margarete KNOF, Uwe KNOF, *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, Fulda roku 2011. s. 282.

Na tomto místě je ovšem vhodné objasnit, proč se vlastně jedná o „ostrov“. Takzvaným jazykovým ostrovem se rozumí území uvnitř státu, na kterém se ovšem nehovoří hlavním státním jazykem, ale používá se zde převážně jeden jiný jazyk. Z ostatních podobných jazykových enkláv lze zmínit blízký českobudějovický jazykový ostrov, či vzdálenější jihlavský nebo brněnský. Pro úplnost je nutné uvést, že se jedná v tomto území o zvláštní německé nářečí, které bylo podobné nářečím rakouským.

Strýčicko bylo ovšem ve zkoumaném období ostrovem doslova. Takzvaná mnichovská čára, jak se tehdy někdy říkalo hranici platné nejdříve u druhé republiky (Česko-Slovenské republiky), po 15. březnu 1939 hranice protektorátního území (Protektorát Čechy a Morava),³ oddělila hlavní spojnice jazykového ostrova od hlavních kontaktů jak dopravních či úředních, tak i mezilidských a národně vztahových.⁴

1.1.1 Vymezení tématu bakalářské práce

Cílem předkládané bakalářské práce je podat ucelený popis změn historického vývoje stavu i jedinečností zdejších hospodářských i sociálních vztahů obyvatelstva a s tím spojených jevů v obcích v oblasti tzv. Strýčického jazykového ostrova v době ohraničené *Mnichovským paktem* (1938) a transferem (odsunem, vyhnáním) německých obyvatel z dané oblasti (1946) včetně nastínění porovnání s přilehlým protektorátním územím.⁵

Zkoumaná témata i území s sebou přinášejí různá specifika zapříčiněná různorodými podmínkami z hlediska místa, zvyklostí obyvatelstva či sociálně-hospodářskými poměry. „*Je ovšem velice důležité poznat stav nejenom v takzvaných velkých číslech,*“⁶ zahrnujících celé státní celky, ale pro hlubší proniknutí do této problematiky hospodářských dějin je potřeba zkoumat rovněž jednotlivé menší územní celky na úrovni regionů, mikroregionů či dokonce jednotlivých obcí a konkrétních zemědělských usedlostí a provozů. Z hlediska sociologického pak lze popisovat odchylky od běžného chování obyvatelstva v konkrétním místě v závislosti na celospolečenském vývoji a změnách.⁷ Jak dějinné události dopadaly na život místních a jak se projevovaly v českoněmeckém pohraničí?

³ Jan GEBHART, Jan KUKLÍK, *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha – Litomyšl, 2004; TÍŽ, *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha, 1996; TÍŽ, *Velké dějiny země Koruny české*. XV. a., b., Praha – Litomyšl, 2006.

⁴ KOLEKTIV, *Atlas Republiky československé*, Praha 1935.

⁵ KOLEKTIV, *Atlas československých dějin*, Praha 1965.

⁶ Václav PRŮCHA a kolektiv, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992*, 1. díl. *Období 1918 – 1945*, Brno 2004, s. 337.

⁷ V. PRŮCHA a kolektiv, *Hospodářské a sociální dějiny*, 1. díl. *Období 1918 – 1945*, s. 337.

1.1.2 Literatura pro výzkum v rámci bakalářské práce

K přehledu o zkoumaném období je k dispozici opravdu nepřeberné množství kvalitních i méně zdařilých prací, místní vymezení tématu však neposkytuje příliš prostoru pro historický výzkum pouze prostřednictvím literatury. Jinak řečeno, až na výjimky nejsou o Strýčickém jazykovém ostrovu (v daném období) zpracovány žádné publikace. To byl také jeden z impulzů pro výběr tématu bakalářské práce.

Představme alespoň některé z vydaných publikací. Začneme však všeobecnými díly, které buď zevrubně popisují hospodářskou a sociální situaci v Československu a posléze v Protektorátu Čechy a Morava, či se zaměřují na poměry v tzv. sudetské části.⁸

1.1.2.1 Obecné práce k hospodářským a sociálním dějinám a „velkým“ dějinám

Z hospodářsko-sociálních dějin nelze opomenout zejména edici Adriana von Arburga a Tomáše Staňka (edd.) *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí*, která je přínosná zejména použitou metodologií.⁹ (Více v kapitole 1.1.4 *Metodické a metodologické zakotvení*). Z teoretických prací připadá v úvahu práce Zdeňka Jindry a kolektivu *Úvod do studia hospodářských a sociálních dějin. O předmětu bádání, genezi a historiografii oboru*.¹⁰ *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992* od Václava Průchy a kolektivu přinášejí základní rysy hospodářského a sociálního vývoje Československé republiky i Protektorátu Čechy a Morava.¹¹ Drobná publikace od autora Radima Prokopa *České pohraničí se zřetelem na národnostní a sociálně-ekonomickou charakteristiku* poskytuje statistický a definiční obraz odtržených pohraničních území českých zemí v roce 1938.¹² O poznání hlouběji, v potřebných širších souvislostech a také mnohem detailněji, než je tomu možné v bakalářské práci, popisuje český venkov Josef Petráň v publikaci *Dvacáté století v Ouběnicích*.¹³ Svým rozsahem a mimořádně kvalitním provedením publikace Nakladatelství Lidové noviny

⁸ Zdeněk RADVANSKÝ - Václav KURAL a kol., „Sudety“ pod hákovým křížem, Ústí n. L. 2002.

⁹ Adrian von ARBURG, Tomáš STANĚK (edd.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. I. Úvod k edici*, Středokluky 2010.

¹⁰ Zdeněk JINDRA a kolektiv, *Úvod do studia hospodářských a sociálních dějin. O předmětu bádání, genezi a historiografii oboru*, Praha 1997.

¹¹ Václav PRŮCHA a kolektiv, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992*, 1. díl. *Období 1918 – 1945*, Brno 2004.

¹² Radim PROKOP, *České pohraničí se zřetelem na národnostní a sociálně-ekonomickou charakteristiku*, Opava 2000.

¹³ Josef PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, Praha 2009.

Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic,¹⁴ se však jedná o důležitou vzorovou pomoc, a to nejen při psaní bakalářské práce. Z dalších relevantních historických prací uvedme práci Václava Kurala, *Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1939-1945)*.¹⁵ Autorský kolektiv pod vedením rakouské historičky Andrey Komlosy a českých historiků Václava Bůžka a Františka Svátka jako editorů s kolektivem autorek a autorů vydal publikaci vztahující se k českým a rakouským dějinám s názvem *Kulturen an der Grenze. Waldviertel – Weinviertel – Südböhmen – Südmähren*.¹⁶ V roce 1996 vydal pražský Ústav mezinárodních vztahů útlou publikaci, kterou zpracovala Společná německo-česká komise historiků pod názvem *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt německo-českých dějin 19. a 20. století*.¹⁷ Velký autorský kolektiv (Zdeněk Beneš, Drahomír Jančík, Jan Kuklík ml., Eduard Kubů, Václav Kural, Robert Kvaček, Václav Pavlíček, Jiří Pešek, René Petráš, Zdeněk Radvanovský, Radovan Suchánek) zpracoval publikaci *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*.¹⁸ Manželská dvojice Eva Hahnová, Hans Henning Hahn zpracovala zajímavé téma v knize s výstižným názvem *Sudetoněmecká vzpomínání a zapominání*.¹⁹ Další přínosnou publikaci zpracoval také Johannes Urzidil, *Malý průvodce dějinami Čech*.²⁰ Nezvykle obsáhlý souhrn pramenů, fotografií i článků obsahuje mimo jiné i dvoudílná publikace *Odsun. díl 1 a 2: Die Vertreibung der Sudetendeutschen I. und II. / Vyhnaní Sudetských Němců: Dokumentation / Dokumentace, 1848-1945/1946* od kolektivu autorů publikovaná v Mnichově.²¹ Rámcové zakotvení sudetoněmecké otázky (nejen ve zkoumaném časovém období) poskytuje i kniha kolektivu autorů *Sudetoněmecká otázka. Krátký obrys a dokumentace*, München 1985.²²

¹⁴ J. PETRÁŇ, *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, Praha 2011.

¹⁵ Václav KURAL, *Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1939-1945)*, Praha 1994.

¹⁶ Andrea KOMLOSY, Václav BŮŽEK, František SVÁTEK (Hg.), *Kulturen an der Grenze. Waldviertel – Weinviertel – Südböhmen – Südmähren*, Wien – Waidhofen an der Thaya 1995.

¹⁷ KOLEKTIV autorů, *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt německo-českých dějin 19. a 20. století*, Praha 1996.

¹⁸ Zdeněk BENEŠ, Drahomír JANČÍK, Jan KUKLÍK ml., Eduard KUBŮ, Václav KURAL, Robert KVAČEK, Václav PAVLÍČEK, Jiří PEŠEK, René PETRÁŠ, Zdeněk RADVANOVSKÝ, Radovan SUCHÁNEK, *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, Praha 2002.

¹⁹ Eva HAHNOVÁ, Hans Henning HAHN, *Sudetoněmecká vzpomínání a zapominání*, Praha 2002.

²⁰ Johannes URZIDIL, *Malý průvodce dějinami Čech*, Horní Planá 2005.

²¹ KOLEKTIV, *Odsun. díl 1 a 2: Die Vertreibung der Sudetendeutschen I. und II/ Vyhnaní Sudetských Němců: Dokumentation/ Dokumentace, 1848-1945/1946*, Mnichov 2000; 2010.

²² KOLEKTIV, *Sudetoněmecká otázka. Krátký obrys a dokumentace*, München 1985.

K použitelným pracím se zaměřením na jihočeský region řadíme: Kolektiv, *České Budějovice pod hákovým křížem*, České Budějovice 2015;²³ Daniel Kovář, *Českobudějovicko I. Levý břeh Vltavy*, České Budějovice 2008; Daniel Kovář, *Záboří, Dobčice a Lipanovice*, Záboří 2013.²⁴ Obě tato díla ředitele českobudějovického archivu faktograficky i metodologicky přispívají bakalářské práci zejména mikrohistorickým náhledem na jihočeský venkov. V neposlední řadě je nutné také zmínit řadu od Josefa Klempery, *Vodní mlýny v Čechách I.-VIII.* Praha 2000–2003.²⁵ Pro jižní Čechy je to díl V. s podnázvem *Českobudějovicko, Jindřichohradecko, Vltavotýnsko, Táborsko, Strakonicko, Českokrumlovsko, Milevsko, Písecko, Pelhřimovsko*.²⁶ O mlýnech na Strýčicku se píše na s. 60–61. Tato publikační řada sice slouží pro snadnou orientaci v geografické a chronologické situaci mlynářství, ale je nutné dávat pozor na chyby, které se vyskytují zejména u jmen mlýnů. Pro zařazení do potřebné širší geneze oboru mlynářství je nutno použít rovněž těchto děl: *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách* a *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II*.²⁷

1.1.2.2 Literatura zaměřená přímo na oblast Strýčického jazykového ostrova

Užší tematické spisy svou proveniencí pochází výhradně od německých vysídlenců ze Strýčicka a pohnutky k sepsání tedy přinejmenším nejsou jen čistě historiografické. Zdařile zpracovaná publikace od autorů: Friedrich Blahusch, Hans Kimmel, Margarete Knof, Uwe Knof, *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, vydaná ve Fuldě,²⁸ zahrnuje zejména zvykové a sociální záležitosti či témata nekorespondující s časovým vymezením zkoumaného časového úseku. Lze v ní však vyzískat také cenné poznatky a další odkazy na prameny potřebné k tvorbě této bakalářské práce.²⁹ Metodologicky však tato publikace nepřináší nic převratného. Z jiného úhlu historického náhledu s širšími metodologickými zakotveními je pak psána starší práce *Budweis. Budweiser und Stritschitzer Sprachinsel*, Karla Adalberta

²³ KOLEKTIV, *České Budějovice pod hákovým křížem*, České Budějovice 2015.

²⁴ Daniel KOVÁŘ, *Českobudějovicko I. Levý břeh Vltavy*, České Budějovice 2008; Týž, *Záboří, Dobčice a Lipanovice*, Záboří 2013.

²⁵ Josef KLEMPERA, *Vodní mlýny v Čechách I.-VIII.* Praha 2000-2003.

²⁶ Týž, *Vodní mlýny v Čechách V.* Praha 2002.

²⁷ Luděk ŠTĚPÁN, Magda KŘIVANOVÁ, *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách. Historie a technika vodních a větrných mlýnů, hamrů, pil, valch, olejen a stoup ...*, Praha 2000 (barevná příloha 7a Strýčice); Luděk ŠTĚPÁN, Radim URBÁNEK, Hana KLIMEŠOVÁ a kolektiv, *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II*, Praha 2008.

²⁸ Friedrich BLAHUSCH, Hans KIMMEL, Margarete KNOF, Uwe KNOF, *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, Fulda 2011.

²⁹ Nalézáme zde ovšem také podklady pro zpracovávání látky geografickou metodou a publikace mimo jiné poskytuje i množství fotografií a barevných obrázků.

Sedlmeyera vydaná v Miesbachu.³⁰ Doplnující publikací je také *Die Kirche St. Petr und Paul in Stritschitz* (Kostel svatých Petra a Pavla ve Strýčicích) od Friedricha Blahusche,³¹ která se zaměřuje na dějiny jediného kostela v dané oblasti. Navzdory snaze nynějšího strýčického starosty nemá přímo toto území žádnou českou monografii.

Samotnému průběh válečných let se literaturabývalých sudetoněmeckých obyvatel věnuje o poznání méně než tzv. *die Vertreibung* – odsunu, kterému se dostává zevrubnějšího a častějšího zpracování ať už z české, tak i z německé strany.³² Zde lze tedy nacházet další možnosti výzkumu. Kompletní výčet literatury a dalších zdrojů je uveden v závěru bakalářské práce.

1.1.3 Prameny pro výzkum v rámci bakalářské práce

Ačkoliv konkrétní literatury k danému tématu a časovému úseku je velmi málo, pramenná základna ke Strýčicku mezi léty 1938 - 1946 se naopak na první pohled vyznačuje jistou bohatostí. Je to však pouze zdání, neboť provenience a zaměření archiválií jsou jistým způsobem jednostranné, protože k některým tématům je k dispozici nadměrně dokumentů (například strýčický mlýn) a k jiným zase zcela chybí a to nejen v mikroregionálním měřítku (národní hosté).

Zapříčiňuje to zejména výše popsany fakt, že mnohé dokumenty byly záměrně nebo nehodou ztraceny či zničeny. Obecní archiv Strýčic prošel roku 2002 dvěma velmi silnými povodněmi, které dokonaly ztrátu dokladů. K tématu národních hostů pak nalézáme pouze kusé zápisky v kronikách.³³

1.1.3.1 Archivy obecné povahy a hromadné prameny

Do dnešních dnů se dochovaly převážně archiválie uložené v Státním oblastním archivu Třeboň (dále jen SOA Třeboň) – v pracovišti České Budějovice. Zde nalezneme výhradně prameny hromadné povahy a okresní prameny. K těm je nutno zmínit, že obsahují velmi důležité a nepublikované informace o přesunech státní hranice,³⁴ („mnichovské čáry“, jak tehdy místní říkali) i za průběhu říšskoněmecké nadvlády. Dále

³⁰ Karl Adalbert SEDLMEYER, *Budweis. Budweiser und Stritschitzer Sprachinsel*, Miesbach 1971.

³¹ Friedrich BLAHUSCH, *Die Kirche St. Petr und Paul in Stritschitz / Kostel svatých Petra a Pavla ve Strýčicích*, České Budějovice 2015.

³² Slavěna ROHLÍKOVÁ, *Die Zwangsaussiedlung der Deutschen und ihre Widerspiegelung in den Gegenwärtigen tschechisch-deutschen Beziehungen*, dostupné z: zeitgeschichte-online.de/sites/default/files/documents/Biblio_Vertreibung_a_0.pdf, vyvoláno 7. 6. 2018.

³³ Časová osa vložená do kroniky, Archiv obecního úřadu Strýčice s. p.

³⁴ SOKA České Budějovice, Fond Okresní soud, Výkazy o změnách státních hranic 1938 – 1945, kart. 562, I/2.

jsou k dispozici dokumenty mlýnského archivu, kroniky obecní (Strýčice, Chvalovice, Dolní Chrášťany...)³⁵ Částečné pramenné objasnění dopravní situace (například statistika silnic, které připadly pod říšskou správu) a zbytek obecního archivu Strýčic. Samozřejmě nelze opomenout hromadné prameny typů sčítání obyvatelstva či matriky.³⁶ Pro dobu po záboru pohraničí je nepostradatelný také Státní okresní archiv v Českém Krumlově s fondem Landrat Krumlov, neboť právě tam Strýčicko správně spadalo.

1.1.3.2 Soukromé a osobní archivy

Paradoxně velké množství historických faktů můžeme „vytěžit“ z veřejnosti nepřístupných - soukromých či osobních archivů různých (aktuálních či bývalých) obyvatel a pamětníků,³⁷ kde například nalézáme prameny k založení osadního výboru přímo v den kapitulace Třetí říše, rodinné kroniky apod.,³⁸ umožňující důležitý vhled do dobových sociálních struktur a obsahující rovněž dobové fotografie, vkladní knížky³⁹ či osobní psané vzpomínky.

Zejména při čerpání informací z osobních pramenů je nezbytné dodržovat kritiku pramene a to jak vnější (zdali je dokument vůbec pravý a nejedná se o kopii), tak i kritiku vnitřní, v níž se posuzuje pravdivost obsažených informací například porovnáním s ostatními prameny nebo s výpovědí svědků (pamětníků).⁴⁰

1.1.3.3 Přednášky

Na pomezí pramene a historicko-vědeckého zpracování se pak pohybují odborné přednášky sudetských vysídlenců ze Strýčického jazykového ostrova. Pro příklad uveďme Mathäus Kraupatz, *Vortrag zum Stritschitzer Sprachinsel*,⁴¹ která se zachovala ve strojovém přepisu.

³⁵ Gedenkbuch der Gemeinde Kollowitz, SOkA Prachatice, Fond Archiv obce Chvalovice, inv. č. 1; Pamětní kniha Dolní Chrášťany, SOkA Prachatice, Fond Archiv obce, sign. i B 1.

³⁶ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952), inv. č. 5335.

³⁷ Archiv rodiny Kropáčků (Strýčice č. p. 16).

³⁸ Více v podkapitole *Komparace*.

³⁹ Dokumenty finanční povahy (archiválie k záložnám, kampaňkám...) se nacházejí samozřejmě také v SOkA České Budějovice, fond Okresní soud, (*Protokollfür den Forstand Rodschowitz – Protokol pro představenstvo [místní záložny] Radošovice*), kart. 563.

⁴⁰ Vlastní poznámky z hodin historického prosemináře s doc. PhDr. Josefem Hrdličkou, Ph.D., České Budějovice 2016.

⁴¹ Mathäus KRAUPATZ, *Vortrag zum Stritschitzer Sprachinsel*, Kleinkötz 1983.

1.1.3.4 Respondenti pro metodu orální historie

Pro výzkum některých historických skutečností (vztahů Čechů a Němců, pociťování „velkých světových událostí“ apod.) je vhodnější využít metodu orální historie. Ta je popsána v samostatné kapitole. Uvedme zde alespoň jména dotazovaných respondentů: Marie SAGEROVÁ (ročník 1930), Vladimír TÜRK (potomek a nadšenec pro výzkum Strýčického jazykového ostrova a zejména tuhových závodů ve Chvalovicích), Anna PROEBSTLE a zemřelý František REITINGER, poslední mlynář strýčického mlýna (č. p. 4), jehož vzpomínky se dochovaly na několika audiokazetách a ve strojově i ručně psaných poznámkách.⁴²

1.1.4 Metodické a metodologické zakotvení

Běžnými postupy pro historické zkoumání jsou zejména metoda **přímá, induktivní a deduktivní**. V této práci je nezbytné používat rovněž metodu **nepřímou**, protože prameny nejsou v mnoha případech dochované či přístupné a ty známé se často vyznačují neúplností.⁴³

Teoretická východiska metodologického postupu mimo jiné poskytuje publikace Adrian von ARBURG, Tomáš STANĚK (edd.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. I. Úvod k edici*, Středokluky 2010. V jiné literatuře s výjimkou Vaňkových studií (zmíněny v dalších kapitolách) tolik podrobný popis teoretických východisek nenalzáme.⁴⁴

Jako se von Arburg a Staněk nezabývají pouze jednou skupinou (jako mnohé jiné publikace zejména provenience od bývalých sudetských Němců), tak i v této práci nahlíží na obyvatelstvo v dané oblasti jako na jednu množinu a ne skrze klasický náhled.⁴⁵ Tímto je odfiltrován etnický pohled na problematiku, což je v anglosaských zemích zcela běžný pracovní postup, který však může hraničit s přehnanou politickou korektností. Zde se ovšem musí balancovat mezi přehnanou opatrností a typicky nacionalistickým výkladem palčivých témat minulosti.

⁴² Shoda jmen autora bakalářské práce a posledního mlynáře není zcela náhodná, byť se již jedná o jinou rodovou linii. Příjmení Reitinger se vyskytovalo na Strýčicku před odsunem Němců mnohem častěji než dnes.

⁴³ Jiří ZOUNEK, Michal ŠIMÁNEŠ, *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství*, Brno 2014, s. 50 – 59.

⁴⁴ Miroslav VANĚK, Pavel MÜCKE, Hana PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*, Praha 2007.

⁴⁵ Adrian von ARBURG, Tomáš STANĚK (edd.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. I. Úvod k edici*, Středokluky 2010, s. 12.

Takto například můžeme již dnes tvrdit, že nacisté se v dané oblasti nerekrutovali pouze z Němců, ale obecně z celého souboru tamního obyvatelstva, protože mezi přívrženci Hitlera bylo až překvapivě mnoho občanů hlásících se k české národnosti. Tito čeští přívrženci však vesměs spatřovali zejména ekonomické a jiné výhody v připojení se k Říši, což potvrzuje i chvalovická kronika.⁴⁶

1.1.4.1 Geografická metoda

Protože je téma vymezeno kromě času i místně, používá se zde metoda geografická. Tento postup spočívá v rozmístění zjištěných historických faktů (a vztah mezi nimi) v geografickém prostoru. Mimo události lze v případě této bakalářské práce zkoumat zejména lokaci škol, mlýnů, usedlostí, pohostinství, pil, silnic a lomů či docházkové vzdálenosti z jednotlivých sídel v určené době ke jmenovaným cílům. „Příkladem může být výzkum počtu národních škol v jednotlivých regionech či zemích meziválečného Československa“.⁴⁷ Aplikaci této metody budiž využito při přehledném strukturním rozložení poměru národností německé a české. Metoda geografická je také často spojována s metodou statistickou, přičemž statistická metoda poskytuje pro zeměpisné zkoumání kvantitativní východiska.

1.1.4.2 Komparace

Komparace je v předkládané bakalářské práci použita třemi způsoby. Jedná se o porovnání jednotlivých vesnic ve strýčickém jazykovém ostrově, porovnání Strýčicka s ostatními oblastmi sudetského Pošumaví potažmo se „starou říší“ a také porovnání Strýčicka s blízkými obcemi umístěnými v protektorátu Čechy a Morava.

1.1.4.3 Statistika

Pro hospodářské a sociální dějiny je statistická metoda velmi typická.⁴⁸ V historické vědě má místo téměř nezastupitelné, protože díky převedení historických jevů na jejich kvantitu je možné s nimi pracovat tak, aby bylo možné tyto údaje vyjádřit a zakomponovat do textu, aby je čtenář lépe pochopil. Vyzkoumané údaje pak pomáhá srovnat rozdíly jednotlivých vesnic oblasti metoda komparační.⁴⁹

⁴⁶ Pamětní kniha obce Chvalovice, SOkA Prachatice, Fond Archiv obce Chvalovice, inv. č. 1., s. 36.

⁴⁷ A. von ARBURG, T. STANĚK, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí*, s. 53.

⁴⁸ Václav BŮŽEK A kol., *Úvod do studia historie*, České Budějovice 1994.

⁴⁹ Miroslav HROCH A kol., *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985, s. 216-217.

1.1.4.4 Orální historie/Oral history

Tuto metodu můžeme definovat jako soubor způsobů a postupů, kterými se historik snaží dobrat nových poznatků a historických informací na základě rozhovoru s osobami, které byly účastníky, svědky nebo současníky událostí a procesů zkoumaných historikem.⁵⁰ Osobní výpověď pamětníků jakožto sdílení historického faktu je však velmi stará forma předávání informací. Už v antice byly historiky písemně zaznamenávány ústně šířené příběhy. Přímý přepis záznamu je však pomalý a náchylný na chyby. Další rozvoj historických osobních výpovědí přinesl proto až vědeckotechnický pokrok přelomu 19. a 20. století. Zejména s příchodem záznamové techniky se rozvinulo nahrávání svědků historických událostí.

Největší užívání orálně-historického postupu zkoumání historických faktů nalezneme ve Spojených státech, kde má tato metoda nejdelší tradici. První institucionalizace zde probíhala od čtyřicátých let dvacátého století. V českém prostředí pak můžeme hovořit o roku 1989, který přinesl nejen svobody občanské, ale i vědecké. To znamená, že historik již není vázán zkoumat jen předepsaná témata určitými metodami (zejména marxistickým pohledem na události), ale může svobodně volit předmět zájmu i pracovní postupy.⁵¹ Profesor Miroslav Vaněk v této souvislosti hovoří o „emancipaci soudobých dějin“, kdy již nedochází k prvoplánovému politickému překrucování historických pravd.⁵²

1.1.4.5 Instituce a časopisy

Jelikož se jedná o relativně nový přístup k historickému výzkumu, aplikuje se tato metoda pouze na několika pracovištích v České republice. Jako nejdůležitější musí být zmíněna COHA – (Czech Oral History Association) *Česká asociace orální historie* při Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky vedená Miroslavem Vaňkem.⁵³ Zde lze najít snahu přiblížit se současným mezinárodním trendům.⁵⁴ Podobné personální složení můžeme nalézt i v SOHi – Středisku orální historie, které bylo založeno pod záštitou Západočeské univerzity v Plzni a spadá také pod COHA. Zde je pravidelně od roku 2011 vydáván časopis *MEMO*, ve kterém jsou publikovány výzkumy provedené pomocí orální historie.⁵⁵

⁵⁰ Miroslav, VANĚK, P. MÜCKE, H. PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům*, s. 11.

⁵¹ M. VANĚK, *Obyčejní lidé*, Praha 2009, s. 7.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Více na internetové adrese: coha.cz.

⁵⁴ M. VANĚK a kol., *Obyčejní lidé*, s. 15.

⁵⁵ Naděžda MORÁVKOVÁ, *Redakční úvodník*, MEMO 1, 2011, s. 5–7.

V neposlední řadě se metodou orální historie zabývá i Universita Karlova, kde lze oral history studovat v navazujícím magisterském programu⁵⁶ a také řada organizací, stojících mimo přímou akademickou sféru, i když někteří jejich aktivní členové pracují v akademické sféře.

1.1.4.6 Pracovní postup

Protože pro dané téma bakalářské práce byla část dokumentů zničena, v mnoha případech kvůli povodním roku 2002, nebo byla nenávratně ztracena, či dobře „uschována“ těsně po válce, je nutné přistoupit k získávání poznatků jinými způsoby. Jde zejména o materiály se vztahem k *Deutscher Jugendbund der Sprachinsel Stritschitz* a k tématu takzvaných *národních hostů*. Samotný předmět zkoumání takzvaných *národních hostů* nemá dosud žádné komplexnější zpracování

Byla tedy vybrána orálně-historická metoda, která má za cíl poskytnout alespoň rámcový přehled situace v aplikaci na výzkum místních (mezi)národnostních vztahů. V tomto případě nelze uvést termín interkulturní, neboť se v době před vypuknutím druhé světové války jedná o oblast kulturně homogenní, bez závislosti na národnostní příslušnosti. Jinými slovy, etnografické folklórní modely se nelišily podle toho, zda rodina byla příslušná české či německé národnosti. Rozdíl lze najít pouze v jazyce a v lidových písních.⁵⁷

Právě tato homogenita dává vyniknout výchytkám běžného chování obyvatele Strýčického jazykového ostrova. Tím jsou myšleny zejména akce nacistických skupin či nacionalistické tendence, které se projevovaly zejména u mladých hochů, ať už jde o záměrně vyprovokované národnostní potyčky při vesnických zábavách nebo například oslavu Vůdcových narozenin.⁵⁸

Pro studium problematiky orální historie bylo zvoleno několik zdrojů. Jedná se zejména o práce průkopníka *oral history* profesora Miroslava Vaňka (publikace *Obyčejní lidé. Pohled do života tzv. mlčící většiny, Naslouchat hlasům paměti či Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*) či metodiku orální historie podle Barbary Truesdellové a Naděždy Morávkové.⁵⁹ Základní stavební kámen orální historie je tedy nahrávaný rozhovor badatele a pamětníka formou otázka-odpověď.

⁵⁶ Více na internetové adrese: fhs.cuni.cz/FHS-1544.html.

⁵⁷ Friedrich BLAHUSCH und Koll., *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, Fulda 2011.

⁵⁸ Soukromý archiv rodiny Kropáčkovy, František REITINGER, Časová osa 1918 – 1957.

⁵⁹ Barbara TRUESDELL, *Theory and Methodology of Oral History. Oral History Techniques: How to Organize and Conduct Oral History Interviews*, MEMO 1, 2011, s. 8-23.

1.1.4.7 Vypravěči

Prvním nelehkým úkolem je najít vhodný zdroj – pamětníka či pamětnici. Bylo by bláhové se domnívat, že hned první nalezený „živý pramen“, který bývá většinou osoba badateli známá, bude schopen pokrýt historikovu lačnost po informacích i žádané výsledky výzkumu.⁶⁰

Jedním z nejjednodušších způsobů je nalézt vypravěče přes známé; zeptat se již známého člověka, který má vazby na dané téma, místo či časové období, zda neví o nějakém pamětníku či pamětnici. Zpravidla se tento postup osvědčuje. Další možný postup jak získat narátora, je nalézt jej v písemných pramenech. Tento způsob se v praxi však příliš neosvědčil zejména kvůli změnám bydliště, ochraně osobních údajů nebo vystěhování v rámci odsunu německého obyvatelstva v poválečných letech.

S odstupem času ovšem pamětníci ubývají. V současné době je nejzazší možné období pro využití orální historie doba těsně před druhou světovou válkou, protože pokud se vypravěč narodil v roce 1930 a v roce 1938 mu bylo 8 let, aby již tehdy dokázal zachytit alespoň nějaké relevantní vzpomínky, v době dokončování této práce by oslavil již 89 narozeniny. Při průměrném věku dožití v českých zemích (u žen 82 let, a u mužů 76 let), je zřejmé, že většina potenciálních vypravěčů je již po smrti.⁶¹ Proto také je ve výjimečných případech nutné využít potomky pamětníků, což s sebou přináší možné nepřesnosti a snížení výpovědní hodnoty interpretovaných vzpomínek.

Dbát se musí také na kontrolu zjištěných faktů. Pamětník je sice dobrý zdroj informací, ale vlivem zapomínání, životního náhledu či neúplnosti výpovědi může dojít k dezinterpretaci vzpomínek. Získaný materiál tedy kontrolujeme a komparujeme s jinými dostupnými prameny a dalšími výpověďmi svědků historických událostí.⁶²

⁶⁰ B. TRUESDELL, *Theory and Methodology*, MEMO 1, 2011, s. 8-23.

⁶¹ Český statistický úřad, Úmrtnostní tabulky za ČR, regiony soudržnosti a kraje - 2015 – 2016.

⁶² Tamtéž.

2 Část praktická

2.1 Hospodářství

Ačkoliv dějiny jsou nekonečným složitým řetězcem událostí, zejména od dob průmyslové revoluce jsou stále více svázány s ekonomickým vývojem, se kterým se navzájem ovlivňují a utvářejí.

Zkoumaná oblast, kromě výjimek jako je chvalovický podnik knížete Kinského na těžbu a zpracování vločkového grafitu (Kollowitzer Gewerkschaft),⁶³ nevykazuje žádné významné ekonomické jednotky, které nejsou přímo navázány na místní spotřebu či zpracování místních surovin, ať už zemědělských či těžených. Zapříčiňuje to zejména fakt, že Strýčicko ve zkoumané době bylo, a i dnes zůstává typicky zemědělskou oblastí. Jelikož by popis tuhových dolů a zpracovny byl víceméně konstatováním výsledků badatelské práce jiných autorů,⁶⁴ ať už publikované nebo probíhající, zbývá objasnit ostatní aspekty hospodářských poměrů. Výsledky výzkumu zveřejněné v této práci zahrnují komparaci jednotlivých vesnic pomocí různých ukazatelů; například poměr jednotlivých zaměstnání, stavy hospodářských zvířat či vývoj hospodářství v letech válečných.

2.1.1 Zemědělství

Jihočeský kraj je z hlediska národního hospodářství obecně spojen především se zemědělskou výrobou. Jinak tomu nebylo ani v době kolem druhé světové války na Strýčicku. Zemědělsky kultivovaná krajina, rozdělená převážně mezi statky střední velikosti (15 - 30 hektarů), poskytovala možnosti pěstování obilovin či brambor, současně však také zajišťovala významné plochy pro pastvu domácích zvířat.

V oblastech níže položených kolem Radošovic a Strýčic (okolo 420–430 metrů nad mořem) se více dařilo pšenici. S přibývajícím nadmořskou výškou a ubývajícím kvalitou půdy, například od Dobčic výše (přes 502 metrů nad mořem), se již pšenice nepěstovala. Převažovaly zde pole s žitem, ovsem a louky určené jak pro přímou pastvu

⁶³ Kateřina MILICHOVSKÁ, *Historie těžby grafitu v Pošumaví*, Diplomová práce, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2008, Jiří DVOŘÁK, *K pokusu Národohospodářského sboru jihočeského - Praha o záchranu jihočeských tuhových těžarstev ve 30. letech 20. století*, in: František Stellner (ed.), *Půl století hospodářských dějin*. Sborník k 75. narozením prof. Ing. Václava Průchy, CSc., Acta Oeconomica Pragensia 15, 2007, s. 101-111.

⁶⁴ Ať už amatérsky nebo profesionálně se zabývá grafitem v jižních Čechách celá řada badatelů. Kromě vědců (PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D., RNDr. Ladislav Tichý a další), jsou to také zaměstnanci nebo jejich potomci. Typickým příkladem je Vladimír Türk či Mgr. Jan Bauer.

dobytky, tak pro sečení a skladování sena na zimní období. Výjimečně byl pěstován také len, na nějž se specializovali spíše obyvatelé oblasti v okolí Jaronína.

Jestliže počet zaměstnaných v zemědělství a lesnictví tvořil v jižních Čechách v době před válkou 34,0 %, tak v roce 1939 to bylo 35,2 %, v roce 1942 39,1 % a roku 1943 37,9 %. Je tedy jasné, že na Strýčinku byl tento poměr přirozeně mnohem vyšší ve prospěch zemědělství. Zde sahal až k 50 % a v osadách menších bylo v zemědělství zaměstnáno až 60 % obyvatel. To odráží i celkový pohled na jakékoliv neprůmyslové oblasti ať už v bývalé ČSR, či v Třetí říši.⁶⁵

Zemědělství bylo vždy, podobně jako na Šumavě, spojováno dohromady s lesnictvím, protože jen tak bylo možno zdejšími obyvatelům existenčně relativně úspěšně přežít v těchto chudých regionech. Celoroční harmonogram obnášel pro zdejší zemědělce v zimě, kromě starání se o hospodářské zvířectvo, zejména fyzicky náročnou práci v lese. Právě v době vegetačního klidu byl jediný možný čas pro efektivní těžbu a zpracování dřeva, včetně palivového, které muselo vystačit přes celé léto, neboť bylo každý den používáno k vaření. Zima byla také vhodná pro jeho přemísťování k pilám s využitím sněhu a saní. Uhlí se na Strýčicku nenakupovalo. To mělo důvod nejen dopravní, ale i cenový. Z pohledu převážné většiny zdejších obyvatel, zbytečně vysoká. Zvláště když pravidlem bylo, že i k menším usedlostem náležela část lesa. A pokud například chalupník nevládnul les, záleželo na domluvě s vyšebrodským opatstvím či bohatšími sedláky, aby si mohl nasbírat suché větve, kletí a šišky na otop.⁶⁶

Detailnější možnost porovnávání komplikoval fakt, že mezi lety 1930–1950 nebylo prováděno sčítání lidu s informacemi o zaměstnání. Z dostupných informací však můžeme sledovat určitý trend, který ukazuje nepříliš velké výkyvy v počtu zemědělských zaměstnanců. To bylo podle Průchy⁶⁷ zapříčiněno odchodem pomocného dělnictva do Německa na začátku války, kdy tedy ostatní odvětví hospodářských činností musela zákonitě procentuálně vzrůst. Procenta zaměstnaných v zemědělství a lesnictví pak klesají od roku 1943, kdy se projevil přechod většího počtu žen do dělnických profesí.

⁶⁵ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny*, s. 550.

⁶⁶ Rozhovor s Annou Proebstle, České Budějovice, červen 2018.

⁶⁷ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny*, s. 550.

2.1.1.1 Živočišná výroba

Žádná samozásobitelská domácnost se neobešla bez hospodářských zvířat. Jinak tomu nebylo ani na Strýčicku, kde i ve válečném období převažovaly počty dobytka nad počty obyvatel. Data o tomto tématu čerpáme z okupačního *Sčítání hospodářského zvířectva*, které je uloženo ve fondu Landrat v Českém Krumlově.⁶⁸ Zde jsou přehledně vypsány veškeré kusy zvířat z celého okresu, čímž nám pramen poskytuje srovnání s ostatními oblastmi. V následující tabulce jsou přehledně vypsány jednotlivé počty druhů v letech 1939 a 1944. Zeleně vybarvená pole značí přírůstek, červeně vybarvená pole úbytek.

Obec	1939										
	koně	skot	ovce	vepří	kozy	slepice	husy	kachny	perličky	včelstva	králíci
Babice	46	274	1	237	17	684	36	5	2	40	
Chvalovice	21	332	0	225	16	897	63	3	5	40	
H. + D. Chrašřany	41	332	2	215	25	897	63	3	5	28	
Radošovice	51	365	5	308	4	1214	32	2	3	15	
Záboří	103	1235	3	867	70	3288	147	45	2	114	
<i>Součet</i>	262	2538	11	1852	132	6980	341	58	17	237	
Obec	1944										
	koně	skot	ovce	vepří	kozy	slepice	husy	kachny	perličky	včelstva	králíci
Babice	54	250	9	173	68	1316	45	2	3	41	10
Chvalovice	35	290	12	208	7	672	62	6	0	36	36
H. + D. Chrašřany	45	333	3	162	14	846	77	17	0	39	28
Radošovice	66	358	13	189	2	1263	32	10	0	14	4
Záboří	134	1035	66	634	32	2873	155	29	3	146	34
<i>Součet</i>	334	2266	103	1366	123	6970	371	64	6	276	112

Pozn. *Záboří* zahrnuje tyto osady: Dobšice, Hološovice, Lipanovice, Strýčice, Záboří
 Tabulka č. 1. Srovnání počtu hospodářských zvířat v obcích strýčického jazykového ostrova. Zdroje: Viehzählung am 4. Dezember 1939, SOkA Český Krumlov, fond Landrat Český Krumlov, kart. 13 a Viehzählung am 4. Dezember 1944, SOkA Český Krumlov, fond Landrat Český Krumlov, kart 7.

Prvním zjevným faktem při srovnání počtů hospodářských zvířat je očekávatelný úbytek s postupujícími válečnými roky. Povinné odvody z poražených kusů na jednu stranu zredukovaly populaci vepřů, drůbeže a hovězího dobytka, ale na druhou tento úbytek není tak výrazný, jak by se dalo očekávat.

Přibýlo naopak koní, ovcí, hus a včelstev. **Kůň** byl až do poloviny dvacátého století na Strýčicku hlavní tažná síla. Snad ze strachu z povinných odvodů koní (na frontu či k potravinovému zpracování) byl během válečného období počet koní zvýšen. Podle sčítání zvířat byl zvýšen počet zejména hříbat a mladých koní, což potvrzuje tezi, že se zvýšila porodnost u klisen v době válečné. Za normálních okolností nebyly kobyly tak často připouštěny především z důvodu pracovního vyčerpání.

⁶⁸ Viehzählung am 4. Dezember 1939, SOkA Český Krumlov, fond Landrat Český Krumlov, kart. 13.

Stav **ovcí**, zvířat před válkou chovaných ve „sprachinselu“ zcela minimálně, byl téměř zdesetinásoben. Svoji charakteristikou se ovce hodí spíše do drsnějšího klimatu oblastí hornatých. Proč tedy v řádu několika let stav takto prudce vzrostl? Důvodem je, dle dostupných informací, snaha o zlepšení zásob a výnosů, což v tomto případě lze vztáhnout jak na mléko, maso a kůži, tak hlavně na vlnu. Je tedy možné tvrdit, že válka (byť minimálně) napomohla chovu ovcí a s ním spojenému prodeji vlny. Oblastem jako je Ktiš či Smědeč však Strýčicko počtem ovcí konkurovat nemohlo.⁶⁹

Hus a kachen přibylo, byť tento přírůstek není nikterak výrazný. Naopak perlička (malý pták s malými vejci) již nebyla v mnoha vsích chována vůbec; přirozeně kvůli své náročnosti a mizivým výnosům. Králíci první léta okupace evidování nebyli, proto nám možné srovnání chybí. Obecně lze předpokládat, že došlo ke zvýšení stavů stejně jako v protektorátu, neboť králíci nebyli součástí povinných odvodů. Patrně z tohoto důvodu nebyla ani prováděna jejich evidence.

Zejména níže položené (severozápadní) části Strýčického jazykového ostrova měly tu výhodu oproti drsnějšímu prostředí Pošumaví, že se zde lépe dařilo nejen rostlinstvu, ale také zvířatům. Ze vzpomínek pamětníků vyplývá, že ve větší míře byla prodávána malá selata do oblasti Smědče a Ktiše, protože na Strýčicku v prvních týdnech života lépe rostla vlivem příznivějších klimatických podmínek.

Vodní plochy zastoupené rybníky (Horní Strýčický rybník, Holašovický, Kamenný...) zde nalézáme v mnohem menším rozsahu než v ostatních částech dnešního Jihočeského kraje. Dehtář, největší zdejší rybník, leží mimo bývalé odloučení území, avšak Babický potok, který jej napájí, protéká několika obcemi Strýčického jazykového ostrova. Tento potok rovněž zásoboval vodou mlýn u Chvalovic a také několik set metrů dlouhý náhon, vedoucí vodu ke strýčickému mlýnu, č. p. 4.⁷⁰

I přes minimální množství vodních ploch zde ve zkoumaném období nalezneme rozvinutý individuální chov vodního ptactva a v zanedbatelné míře (například oproti rybníčným pánvím českobudějovické či třeboňské) i chov ryb. Zajímavostí nejen na (místním) rybníkářství je fakt, že ryby nebyly dokrmovány, protože takové plýtvání obilím považovali předkové za nepřijatelné mrhání potravinami. Extensivní chov ryb tedy vykazoval nižší roční přírůstek, a proto byly rybníky loveny pouze jedenkrát za tři roky.

⁶⁹ Viehzählung am 4. Dezember 1944, SOkA Český Krumlov, fond Landrat Český Krumlov, kart 7.

⁷⁰ J. KLEMPERA, *Vodní mlýny*, díl V., s. 60.

Taktéž dokrmování stájových zvířat se obešlo bez výpěstků potravinového charakteru, neboť hektarové výnosy byly kvůli nízké mechanizaci nižší než dnes. Pouze pracovní koně dostávali oves a v den odpočinku jen seno. Příkrm (zejména v zimním období) byl zajištěn také slámou, takzvanou řezankou. Dlouhá stébla byla v ruční řezačce rozkouskována, aby je zvířectvo snáze požílo.⁷¹ Využití měla sklizeň tedy téměř stoprocentní. Krávy a koně byli krmeni otrubami, což je odpadní produkt při mlýnské výrobě. Prasata byla krmena bramborami, pomyjemi a také dostávala zbylé mléko.⁷²

Válka do hospodářství ve Strýčickém jazykovém ostrově přinesla zásadní změnu – povinné odvody, na které vzpomíná paní Sagerová takto: *„To bylo úplně k smíchu, že něco takovýho mohlo existovat. To museli odevzdat třeba jenom větel (dřevěný kbelík). Po válce byly dodávky větší, muselo se odevzdávat metráky brambor, obilí, a když zabíjeli tak museli odevzdat pět kilo sádla. Motlů měli plno brambor. A my co, měli jsme v kuchyni dveře do lochu (loch = sklep), tam jsme postavili kredenc a ze sadu byla díra, tam se brambory sypaly. Dodávky jsme měli splněny. Jednou nás někdo prozradil, tak jsme je uklízeli do bývalé konírny. Táta říkal: ‚Nedá se nic dělat, oni by nám všechno vzali.‘ Tak jsme vykopali krecht (jámu) a brambory schovali pod dlouhé dříví“.*⁷³

Do roku 1939 bylo mléko zpracováváno a spotřebováváno pouze v místě produkce a nikdy nebylo prodáváno do Českých Budějovic. Až válečné hospodářství si vyžádalo povinné dodávky. Od roku 1942 byly dodávky odevzdávány do Budějovic, tedy na protektorátní území. Důvodem byla lepší dostupnost Budějovic (byť přes hranici) než místa původního, kterým byla pravděpodobně buď Ktiš, nebo Krumlov.

Celkově byl mléčný průmysl v oblasti velmi významný. V primitivních podmínkách (vzato z dnešního hlediska) bylo vyráběno máslo, tvarohy, kysané mléko a ve velmi malém množství sýry. Dbáno však bylo na čistotu. Studené sklepy, kde se mléko přechovávalo, byly bíleny vápnem každý rok. Výrobky byly konzumovány v brzké době a přímo v regionu výroby. Tvaroh a mléko tvořily základní selskou stravu. Zcela typickým pokrmem zemědělců pak byl, podle vzpomínek paní Schimetschek, mírně nažluklý tvaroh smíchaný s vejci, mlékem, moukou, solí, kmínem a pepřem pečený v troubě. Typicky jej pekla selka a toto výživné pečivo bylo prý chuťově výtečné.⁷⁴

⁷¹ Vzpomínky Františka Reitingera.

⁷² Anna SCHIMETSCHKEK, *Meine alte Heimat und Geburtsort Roschowitz, Kleinkötz*, 1985, s. 24.

⁷³ Rozhovor s Marií Sagerovou, Lipanovice 30. září 2017.

⁷⁴ A. SCHIMETSCHKEK, *Meine alte Heimat*, s. 24.

2.1.2 Mlýny

Kamkoliv v jižních Čechách zavítáme, nalezneme v blízkém okolí bývalý mlýn. Krajina s dostatkem vodních toků příhodného spádu a z dopravního hlediska nutnost umístění mlýna v blízkosti zdroje suroviny jsou důvody pro jejich zdejší vysokou koncentraci. I v rámci zkoumaných deseti vesnic pod Vysokou Bětou nalezneme v období 1938 – 1945 hned čtyři činné mlýny – nejvýznamnější strýčický Běrtů, chvalovický Krumbauerů, zábořský Tajčů a Perglů pod Dobčicemi (konec mletí 1944).⁷⁵ Společným jejich jmenovatelem bylo umístění na menších místních potocích a (kromě mlýna Strýčického) ukončení mletí v období konce 2. světové války a brzy po ní.

Období druhé světové války je mnohdy považováno za čas úpadku, nicméně opak potvrzuje například významná investiční akce v Krumbauerově chvalovickém mlýně (Na Mlejnků). Mezi lety 1939 a 1944 prošel mlýn zásadní rekonstrukcí. Byla osazena nová turbína francisova typu, nové mlecí a vysévací stroje a byl zde instalován pomocný elektromotor pro pohon mlecího soustrojí v čase nedostatku vody. Proč nákladná rekonstrukce v době utahování opasků? Důvod hledejme v nové německé legislativě, konkrétně v paragrafu 8 stanov *Getreidewirtschaftsverbände (Fassung der Anordnung des Reichsbauernführer)* z 29. srpna 1938. V tomto závazném mlynářském dokumentu byla stanovena kvalita mouky, která byla zkoušena zpopelněním a následným rozborem. Mlynář Jan Kimmel tak pravděpodobně chtěl splňovat nové podmínky, aby o svoji živnost nepřišel. Bohužel nevěděl, že jeho snaha přijde za několik málo let vniveč. Mlýn byl v červnu 1946 zařazen do kategorie C, tedy nepotřebné, s odůvodněním, že v okolí je mlýnů dostatek a národním správcem byl ustanoven František Pravda.⁷⁶ Kimmel tedy o mlýn přišel na základě dekretů prezidenta republiky, tzv. Benešových dekretů.⁷⁷

Právě s výše zmiňovaným paragrafem měl problém i mlýn strýčický. V říjnu roku 1942 byla jeho mouka podrobena testu v hornorakouském Welsu a bohužel byla zjištěna nedostatečná kvalita. Mlynář dostal pokutu 150 říšských marek. O rok později byla jiná várka jeho chlebové mouky testována taktéž ve welském pracovišti organizace

⁷⁵ J. KLEMPERA, *Vodní mlýny*, díl V., s. 58 – 60.

⁷⁶ Archiv mlýna Strýčice, Zápis o jednání na ONV Prachatice o roztřídění mlýnů, Prachatice 14. června 1946.

⁷⁷ Zákon 5/1945 Sb. Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, §17 – 26.

Getreidewirtschaftsverband Ostmark a výsledek byl ještě mnohem horší. Následovala pokuta 1 000 marek, což byla velmi významná částka.⁷⁸ Přepočet podle Německé spolkové banky (Deutsche Bundesbank) činí dnes 3,9 € za jednu marku.⁷⁹ Tedy 3 900 €, což odpovídá zhruba 97 500 Kč.

Ačkoliv Strýčice jsou nejmenší z deseti zkoumaných osad, byly významné (mimo zdejšího kostela) právě již zmíněným mlýnem, který byl vybrán pro bližší přiblížení hospodářských ukazatelů i nástinu každodenního života. Spádový mlýn oblasti vedl ve zkoumaném období Franz Reitinger, otec posledního mlynáře Františka Reitingera. Druhý jmenovaný koncem 80. let vytvořil několik audionahrávek svých vzpomínek, ze kterých je možno částečně vycházet.

2.1.2.1 Den ve strýčickém mlýně

Stanovit příkladný průběh dne ve mlýně je téměř nemožné, protože žádný den v roce nebyl úplně stejný. Práce rozdělával mlynář (majitel mlýna) rodinným příslušníkům a chasě (čeledi). Podruh zde nebyl. Nejzásadnější důvody pro rozmanitost činností byly cyklicky se opakující zemědělské úkony podle agrotechnických lhůt a aktuálního počasí, využití mlýna v návaznosti na sezónní poptávku a potřeby zvířectva.

Jedinou pravidelnost, která se dá v pracovní každodennosti vysledovat, nalezneme v chovu dobytka – krmení a dojení. Včasné ranní vstávání bylo tedy samozřejmostí. V letním období s brzkým ranním rozbřeskem se vstávalo okolo čtvrté hodiny ranní a byla sečena tráva určená jak k okamžité spotřebě, tak do zásoby.

Pracující člověk mnohem více využíval čas dne v létě než v zimě a to zejména při žnících. Ty neměly v oblasti Strýčicka žádné specifika oproti jiným částem jižních Čech. Za zmínku stojí, že se na oběd a svačiny ženci nevraceli domů, nýbrž jim bylo jídlo přinášeno. Večer následovala koupel v rybníku a u ženců často také doplnění tekutin v místních hostincích.

Ačkoliv nutné práce v zemědělství v první polovině 20. století v Čechách běžně probíhaly i v neděli, ve Strýčicích zásadně ne, a to dokonce ani při hrozícím nebezpečí zničení úrody. Víra zde byla tak hluboce zakořeněna, že svátek nebylo pro sedláky možné porušovat.

⁷⁸ Archiv mlýna Strýčice, Pokuta mlýnu od předsednictva *Getreidewirtschaftsverbandes Ostmark*, sine sign., Vídeň 6. ledna 1943.

⁷⁹ Deutsche Bundesbank, Kaufkraftäquivalente historischer Beträge in deutschen Währungen, Frankfurt am Main, Januar 2019.

Zimy, na které pamětníci vzpomínají bez výjimky jako na mnohem silnější, než jaké známe dnes, byly časem přípravy dřeva na otop. Prakticky ke každému ze statků patřila alespoň malá část lesa. Výhodu v přístupu k lesu měly, na rozdíl od Babic a Radošovic, jižněji položené obce, avšak i radošovičtí obyvatelé vlastnili nějakou část lesa. Je nutno připomenout, že sběru se účastnila celá rodina i zaměstnanci statků, protože spotřeba dřeva byla vysoká nejen kvůli topení, ale také kvůli vaření. Ani v zimních měsících nelze opomenout setrvalou péči o hospodářská zvířata a také samozřejmě mletí obilí.

Samotný mlynář (alespoň ve Strýčicích) musel zastat většinu údržby sám. Činnosti, které vykonával, zasahovaly do mnoha jiných řemesel. Pro zdárný chod mlýna musel umět tyto činnosti:

- Výrobu mlýnských produktů, obsluhu zařízení, dodržování jakosti výrobků,
- truhlářské a tesařské řemeslo pro opravy dřevěných mlýnských zařízení,
- řemeslo strojníka (zámečnicka),
- sedlářské řemeslo – sešívání plochých řemenů, případně kapsových výtahů,
- základy administrativy – evidence dodaných a expedovaných produktů,⁸⁰
- zemědělství – strýčický mlýn byl vždy spojen s hospodářstvím.

2.1.2.2 Mlýn Strýčice v době válečné

Samotné mletí bylo výsadou rodiny majitele a pro zaměstnávanou mládež (čeled') byly určeny práce v zemědělství bez kvalifikace. Využití mlýna bylo v průběhu roku nevyvážené, jak o tom vypovídá graf č. 1. Mlýn byl využíván více v obdobích 3. čtvrtletí roku, tedy na podzim. Často se při návalu práce mlelo nepřetržitě i 24 hodin denně. Mlynář si sice mohl na několik minut odpočinout či odběhnout, avšak proces vyžadoval stálou pohotovost. V případech celodenního mletí však nevystačovala hnací voda, která roztáčela spirální francisovu turbínu (vyrobenou roku 1911 společností *Karolinenthaler Maschinenfabrik J. C. Bernard, Martinek & Česák*). Po několika hodinách byl 152 metrů dlouhý náhon spojený s rybníkem prázdný a musel být využit pomocný elektromotor, který občasně sloužil i jako generátor pro výrobu elektrického proudu. „Elektrické družstvo“ (v pramenech jako *Elektrizitäts-Genossenschaft in Stritschitz*) dokázalo vydělávat na vyrobené elektřině, a to s konečným ziskem 641 poválečných korun (Kčs) od začátku provozu do 31. prosince 1945.⁸¹

⁸⁰ Archiv obce Strýčice, Kniha mletí 1939 – 1945.

⁸¹ Archiv mlýnu Strýčice, Einlagsbuch der Kalschinger Sparkasse.

Mlynář byl povinen evidovat umleté výrobky. Ty zapisoval do knihy mletí. Zápisky to byly jednoduché. Vystačil si pouze s datem a hmotností mouky. Z těchto údajů sledujeme, že obecně docházelo v průběhu druhé světové války k celkovému postupnému úbytku. Údaje jsou zpracovány do přiložených grafů. Výjimku v běžných hodnotách umleté pšenice a žita tvoří rok 1943, kdy byl mlynářský syn František (narozen 1918) odvolán na nucené práce k mlynáři Johannu Barcabovi do Krumlova. Proč však nebyl nasazen v řadách Wehrmachtu jako jeho vrstevníci? Odpověď je prostá. Mlynářova rodina se odmítla přihlásit (při záboru) k německé národnosti a ani jako Češi neopustili rodnou obec přičleněnou k Říši. Starší mlynář, který před válkou vykonával funkci osadního starosty Strýčic, musel této funkce zanechat. Do úřadu byl jmenován nakrátko až v květnu 1945 jeho syn.⁸²

Jak vyšlo brzy najevo, pracovní síla ve mlýně chyběla, a proto byl, po mnohých úředních peripetiích, syn František z důvodu nepostradatelnosti zproštěn nucených prací a mohl se vrátit domů.⁸³ Důvodem byla neschopnost mlýna zajistit služby pro okolní obyvatelstvo právě kvůli personálnímu nedostatku, který se naplno projevil v době při a po žních. Mlýn byl znovu (v omezené míře) spuštěn 3. 9. 1943.⁸⁴ Syn se vrátil do Strýčic až 29. února 1944.⁸⁵

V roce 1944 pak podle statistiky zjišťujeme, že objem umletých obilovin se vrací do stavu před dočasným uzavřením mlýna, byť množství meliva se celkově s postupujícími válečnými roky snižuje. U žita byl zaznamenán pokles až čtyřicetiprocentní.

Strýčický mlýn č. p. 4 přežil válku a po znárodnění v roce 1951 byl provozován až do roku 1975. Jedná se tedy o jeden ze dvou posledních provozovaných malých vodních mlýnů v jižních Čechách.⁸⁶ Zařízení bylo ještě po roce 2011 funkční a bylo používáno pro mletí tzv. šrotu pro koně. Dnes je sice budova mlýnice ve stavu neuspokojivém, avšak je kompletní včetně mlecího vybavení.

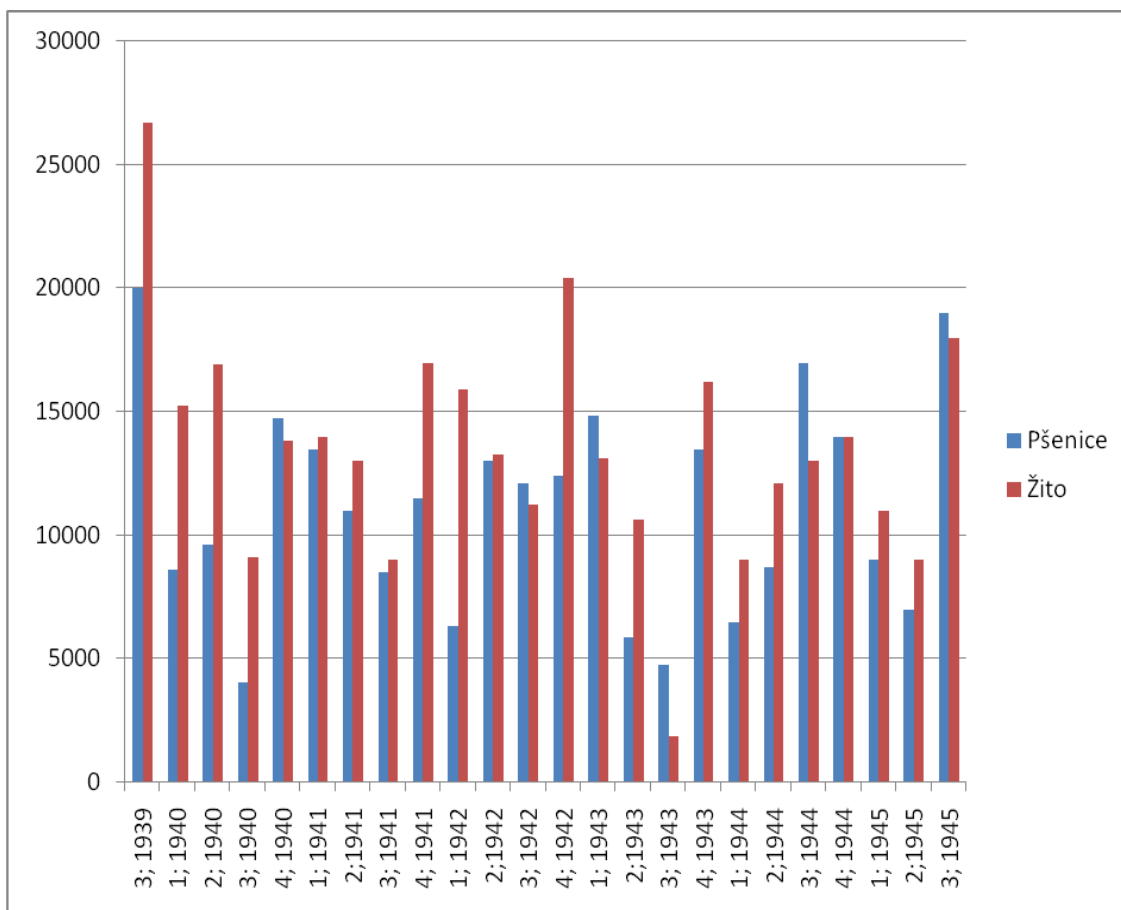
⁸² Tamtéž, Zápis ze založení národního výboru Strýčice, 8. května 1945.

⁸³ Archiv mlýnu Strýčice, dopis *an Herrn Kreisbauernführer F. Matschie*, Strýčice 10. května 1943.

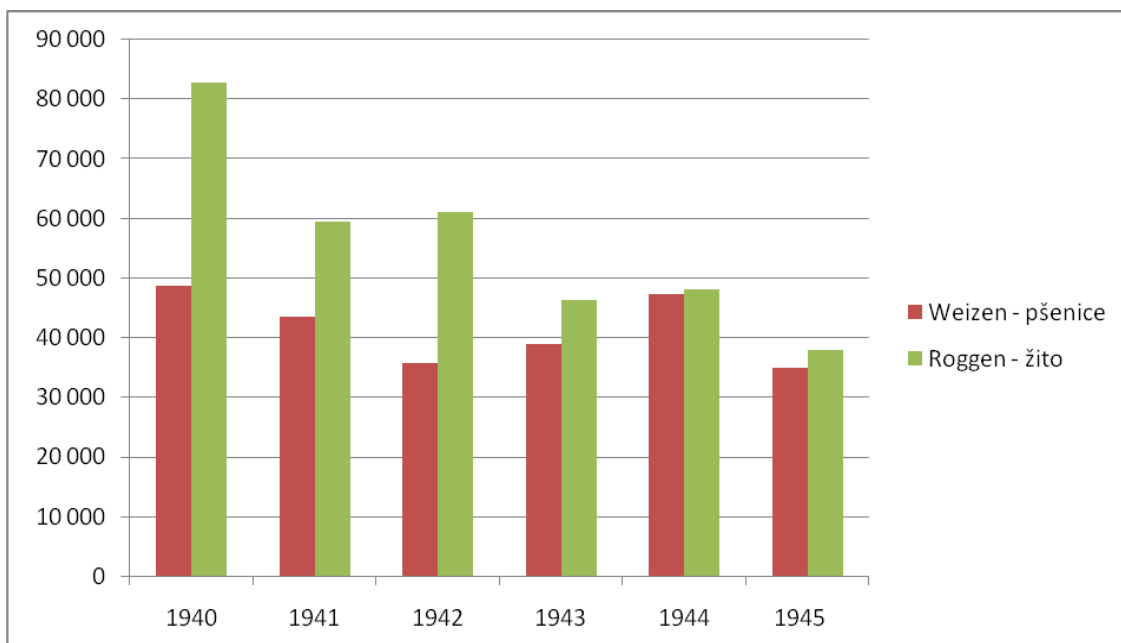
⁸⁴ Archiv obce Strýčice, Kniha mletí.

⁸⁵ Archiv mlýnu Strýčice, Dopis o ukončení povinné služby, Krumlov 18. února 1944.

⁸⁶ J. KLEMPERA, *Vodní mlýny*, s. 60.

Graf č. 1, objemy umletého obilí v kilogramech po čtvrtletích. Archiv obce Strýčice, Kniha mletí 1939–1945.

Graf č. 2, objemy umletého obilí v kilogramech za roky. Archiv obce Strýčice, Kniha mletí 1939-1945. s. f.

2.1.3 Doprava

Ačkoliv v současné době je doprava jedním z nejzásadnějších odvětví hospodářství, na Strýčicku tomu bylo ve zkoumaném období (zejména na sklonku 30. let 20. století) bylo právě naopak. Za touto tezí však nestojí zjištění, že by nebyla potřeba přepravy osob i věcí, ale spíše fakt, že přeprava byla technicky proveditelná pouze v takové míře, aby zajišťovala základní spojení s ostatním světem, a to často ještě s velkými obtížemi.

Doprava na Strýčicku (potažmo z a do oblasti Strýčicka) se potýkala hned s několika zábranami. Nejzásadnější z nich je podle pramenů stav sítě pozemních komunikací. „S dopravou se to mělo až do války opravdu špatně,“⁸⁷ vzpomíná ve psaných pamětech rodák z Radošovic Josef Kraupatz. To bylo zapříčiněno zejména tím, že jeho rodné Radošovice nebyly spojeny s ostatními vesnicemi až do roku 1942 žádnou dostačující silnicí (kromě silnice do obce Dehtáře), nýbrž pouze vozovými cestami nevalné úrovně. Určité zlepšení sice přinášela obecní výstavba silnic z Radošovic do Dehtářů a Němčic, ale ani ty prý neprokazovaly přílišnou kvalitu.

Dále Kraupatzovy vzpomínky referují o stavu vozovek cest. „Navíc k tomu byly cesty kvůli jílovitému podloží při vlhkém počasí v žalostném stavu.“⁸⁸ Povrch byl tedy měkký, silně rozbahněný. To znepríjemňovalo přesuny jak jednotlivým obyvatelům, tak poštovním vozům. Pro automobily byly takto rozježděné cesty jen stěží sjízdné, a právě to byl podle Josefa Kraupatze také jeden z důvodů, proč bylo auto velmi řídký jev v oblasti Strýčického jazykového ostrova.

Dalším úskalím dopravy bylo také to, že dostat se například z Prahy do Budějovic bylo mnohem jednodušší, pohodlnější a rychlejší než dostat se z Budějovic či Zlivi do Strýčicka. Důvodem byla a je absence železničního spojení, přičemž nejbližší vlaková stanice byla v Netolicích, vzdálena zhruba 10 kilometrů od Strýčic. Po rozbitých cestách a se zavazadly byl přesun z nádraží domů téměř vždy utrpením.⁸⁹

Provizorní ulehčení poskytoval krátce ještě za doby Československa pouze nevelký zábořský poštovní vůz, který pravidelně jezdil na trase Záboří – České Budějovice a mohl převážet kromě zásilek také 2–3 cestující. Typ vozidla se nepodařilo určit; prameny píšou jen „Postwagen“.⁹⁰ Toto nouzové řešení však nevydrželo začátku druhé světové války.

⁸⁷ Josef KRAUPATZ, *Paměti*, s. 30, přeloženo.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ F. BLAHUSCH und Koll., *Die Stritschitzer Sprachinsel*, s. 250.

Přepravu osob, která již poskytovala alespoň trochu přijatelnou úroveň, zajišťovala zřejmě od roku 1922 společnost A. Mrkvan z Jankova. Pro linku České Budějovice-Dubné-Čakov-**Záboří** vedoucí přes Čtyři Dvory zakoupila společnost malý použitý autobus na podvozku Ford. Do té doby jezdil autobus jedenkrát denně v 6.45 hodin ze Záboří do Českých Budějovic a v 13.15 hodin zpátky. Cesta trvala hodinu a 25 minut. Provoz této linky byl na podzim 1938 doslova přetnut hranicí dohodnutou v Mnichově.⁹¹

Druhé autobusové spojení Strýčického jazykového ostrova poskytoval před odtržením příhraničních oblastí František Bezděka. V pondělí, ve čtvrtek a v sobotu řídil svůj nákladní automobil přestavěný na autobus z Českých Budějovic přes **Radošovice** do Netolic. V ostatní dny byl vůz k pronájmu. I tato doprava končí se zábořem.

2.1.3.1 Problém dopravního spojení s okolním světem po záboru Strýčicka od roku 1938

Hranice dohodnutá Mnichovským paktem přešla mimo jiné veškeré větší cesty. Ze Strýčicka se tehdy stal ostrov doslova. Ačkoliv byl, při pohledu na mapy nevelkou plochou spojen s ostatními částmi Říše, přímé propojení chybělo, protože na tomto spojovacím území se nachází velmi zvláště a nepříliš dobře prostupné pásmo hory Vysoká Běta.

Základní dopravní obslužnost však bylo nutné zachovat i po přiřazení zkoumaných deseti sídel k Říši. Spojení železniční nepřicházelo v úvahu a zbýval tedy opět autobus. Jak ovšem vést takovou linku, když jediná (pro autobus) nejpřímější sjízdná cesta musela minimálně dvakrát překonat hranici Protektorátu? Pramenným svědkem této situace nepříjemné jak pro novou krumlovskou německou kuratelku, tak pro obyvatele jazykového ostrůvku, je obsáhlý dopis landratu Krumlov z prosince 1938 adresovaný vídeňskému Generalkommandu 17. armády, majoru Dr. Haenertovi. Zde se píše: „*Zmiňovaný jazykový výběžek jest s politickým okresem Krumlov spojen toliko skrze jedinou úzkou lesní cestu, která se vine od Buglaty a Vysoké Bety těsně na české hranici a je velmi špatné jakosti.*“⁹² Dále si stěžuje okresní úřad na sněh, kterého bývalo v lesích Blanského lesa velké množství. Výsledkem bylo, že **Strýčický jazykový ostrov není spojen dostačující cestou se zbytkem Velkoněmecké říše v rámci jejích hranic**. Přiřazením k Říši se stal jazykový ostrov ostrovem téměř doslova.

⁹¹ Jízdní řády, Hlas lidu č. 65, České Budějovice 1938, s. 4.

⁹² SOKA Český Krumlov, fond Landrat, kart. 3, inv. č. Ho104i, Dopis landratu Krumlov Generálnímu komandu 17. armády ve Vídni z 8. prosince 1938.

Tento problém zaměstnával úředníky ještě několik týdnů. Řešen byl podle dalších dopisů i na úřadu pro zahraniční politiku v Berlíně (das Auswärtige Amt). Řešením byl pověřen Konrad Roediger, tajný rada tohoto úřadu. Měly se přičlenit většinově české vesnice Brloh a Nová Ves také k Říši? Nebo by bylo vhodnější vybudovat při velkých nákladech cestu do německého Jaronína a dále do Brloha, která by byla beztak při sněhu nesjízdná a navíc vedoucí přes hornaté pásmo a přes část protektorátního území?

S řešením nešlo dlouho otálet, a proto (trochu provizorně) byla zavedena peážní linka (= linka vedená přes hranici), spojující okresní město Krumlov se strýčickým jazykovým ostrovem. Německá pošta (Reichspost, oddělení pro přepravu zásilek i cestujících „Kraftpost“) provozovala malý autobus;⁹³ možno spekulovat o typu Praga RN či Opel Blitz. Dochovala se jedna fotografie tohoto vozidla, která však zachycuje pouze část pravé bočnice s nápisem „Krummau–Saborsch“ (Krumlov–Záboří) a je k vidění v příloze (obrázek č. 5).⁹⁴ Pamětnice Anna Proebstle na autobus vzpomíná takto: „*Nejela jsem, ale má matka ano. Musela do Krumlova na úřady.*“⁹⁵

Zmíněná silnice přes pás Vysoké Běty byla nejen podle Vladimíra Türka, postavena, avšak její využití a vedení bylo a je velmi diskutabilní.⁹⁶ Že toto spojení bylo používáno a bylo nutné jej zlepšit, dokládá i fakt, že například písař pily u Dolních Chrašťan (Untergroschum) pan Kozak dojížděl lesem přes Vysokou Bětu na kole z Českých Chalup, které leží na druhé straně pásma této hory. Chrašťanská pila *Philipp a Holub* patřila panu Holubovi z Netolic a byla v provozu i během druhé světové války. Pan Holub montoval také krovy na stavbách v okolí, tedy i ve „sprachinselu“.⁹⁷

Poštovní zásilky byly převáženy také touto cestou přes hranice a poštovní úřad sídlil v Záboří. Poštovní úředníci se jmenovali Moučka a Penisch, oba původem z Lipanovic.⁹⁸ Dodejme, že změna provozu z levostranného na pravostranný začala v Protektorátu platit až s příchodem německých vojsk v březnu 1939, avšak pro oblast Strýčického jazykového ostrova platila již s přičleněním k Říši v říjnu 1938.

⁹³ Muzeum „Dobčická tvrz 1945“, zastávkový označnick původem ze Strýčicka vystavený v expozici.

⁹⁴ F. BLAHUSCH und Koll, *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 326

⁹⁵ Rozhovor s A. Proebstle.

⁹⁶ Rozhovor s V. Türkem.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Rozhovor s M. Sagerovou.

Doprava do škol

Zmíněný špatný stav dopravy se odrážel i při cestách do škol. Zejména proto, že samotný přesun ze „sprachinselu“ do zhruba 20 kilometrů vzdálených Českých Budějovic trval tak dlouho, že starší žactvo chodilo tuto vzdálenost často také pouze pěšky. Bylo tomu tak proto, ať už kvůli ceně jízdného, nebo nevhodným uspořádání spojů veřejné dopravy.

Žáci gymnázií, středních škol, reálek a dalších byli nuceni ve městě přespávat a domů se vraceli pouze několikrát do měsíce a pronajímali si pokoj („cimru“).⁹⁹ Při větším přesunu osobních věcí si výjimečně zaplatili i zmíněný autobus. Takto se řešily přesuny žactva před Mnichovskou dohodou.

Velký problém s dopravou do škol nastal samozřejmě s přičleněním Strýčicka k Německé říši. Absurdní situace nastala ve chvíli, když bylo téměř znemožněno chodit do vyšších škol do Budějovic a jako náhrada nabídnuto navštěvovat zařízení na území Říše. To vedlo k překonávání hranic nelegálními způsoby. Důvodem byla již zmiňovaná dostupnost nového okresního města – (Českého) Krumlova. Další problémy a změny, které přišly se změnou státu, jsou popsány v podkapitole Mnichov a Strýčický jazykový ostrov.

Kromě dálkových cest mimo oblast Strýčicka, bylo nutné přesouvat se v rámci obcí. K tomu sloužila výlučně doprava po vlastních nohách,¹⁰⁰ potažmo na bicyklech. Jako i v jiných regionech i zde se četné žactvo přesouvalo do spádových škol. Těmi byly Strýčice, Holašovice a Dolní Chrášťany. Cesta byla dlouhá až 7 kilometrů a vykonávala se v jakémkoli počasí; v zimě mnohdy i na lyžích (běžkách).¹⁰¹

Stavba silnic

Kromě mnoha problémů přinesla nacistická nadvláda nad oblastí i mnoho pozitiv. Jedním z nich byly veřejně prospěšné stavby. Fond, který spravoval landrat Krumlov, obce Strýčicka chtěly hojně využívat. Měly z něho být financovány například stavby kanalizací, cest, výstavby domů (zejména pro místní buňky NSDAP a dalších nacistických organizací), vodovodů, elektrifikace apod.¹⁰²

⁹⁹ Rozhovor s A. Proebstle, České Budějovice, 17. 6. 2018.

¹⁰⁰ V pamětech J. Kraupatze pro chůzi pěšky používán termín *Apostollenfuß*.

¹⁰¹ F. BLAHUSCH und Koll., *Die Stritscher Sprachinsel*, s. 81.

¹⁰² SOKA Český Krumlov, fond Landrat, kart. 7, inv. č. Ho s. n. Návrh na zlepšení vzhledu obcí, Radošovice 1940.

Že plány a sliby byly mnohem větší než činy, je pochopitelné. Některé nejnnutnější stavby však dokončeny byly. Jednou z nich je i silnice z Radošovic do Strýčic a dále do Dobčic plánovaná od roku 1939. Její stavba započala roku 1942 a velká část byla záhy dokončena, avšak úplné dokončení (v úseku Strýčice–Dobčice) bylo provedeno v roce 1946. Podle dostupných pamětí byli jako stavební dělníci nasazeni jak říšští Němci sdružení v nespécifikované nacistické organizaci, tak i místní a přespolní obyvatelé.

Původní klikatá prašná a úzká cesta byla vhodná pouze pro pěší či cyklistickou dopravu, a za deště prý ani pro ně ne. Svědkem průběhu původní cesty je dodnes kaplička v poli a část cesty ve Strýčicích.

Součástí nové stavby byl železobetonový most na kamenných pilířích a štětový násep pro zachování výšky vozovky. Materiál na stavbu obchvatu Strýčic byl dolován v kamenolomu v lese Kemen/Khemena, (dnes Kamenná) mezi Strýčicemi a Dobčicemi. Lom to byl jednoduchý, bez mechanizovaného drtiče kamenů, takže produktivita práce zůstávala na nízké úrovni. Zde byl ostatně také získáván materiál pro stavbu domů. Písek a cihlářská hlína byla těžena taktéž přímo v oblasti Strýčicka, tudíž se nemusely tyto materiály nedovážet.¹⁰³ Podle pamětníků však veškeré obytné novostavby byly již koncem třicátých let stavěny z cihel a kámen jako stavební materiál zůstával (kromě základů) vyhrazen pro hospodářské objekty.¹⁰⁴

O nové silnici a mostu vypráví i pamětník Jiří Dolejší, jehož slova zachytil V. Brož ve své bakalářské práci o obci Žabovřesky a Dehtáře: „*Taky tam Němci táhli tu silnici, štětovali až do Strýčic. Začali budovat most pod Strýčicemi a od mostu nahoru k Radašovicům dělali ten štět. Ale jeden chlap tady z vesnice tam na tom dělal a pak vyprávěl, jak tam má být takový ten kanál, na odtok vody, tak ten už neudělali. Už na to neměli.*“¹⁰⁵ Absence vodní propusti se plně projevila při srpnových povodních roku 2002, kdy nacistický silniční mostek nedokázal propouštět přívaly vody Babického potoka a ta vytvořila ve Strýčicích lagunu. Most byl přebudován až v roce 2018 a dbáno je i na propustek, na který vzpomínal pan Dolejší.

Dalším plánem na zlepšení dopravní obslužnosti byla výstavba silnic z Babic do Chvalovic a z Babic do Strýčic, z nichž se podařilo, v rámci projektu na zvelebení obcí, částečně zrealizovat pouze první jmenovanou.

¹⁰³ „*Bodenschätze: Für den Hausgebrauch wurden Steine, Sand und Ziegellehm gewonnen.*“ Josef Kraupatz, Paměti, s. 30, přeloženo.

¹⁰⁴ Vyprávění Františka Reitingera, Strýčice 1985.

¹⁰⁵ V. BROŽ, *Průběh a konec 2. světové války v Žabovřeskách a okolí*, Bakalářská práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2007, s. 14.

2.2 Čech nebo Němec. Jazyková a národnostní otázka Strýčicka

Obyvatelstvo Strýčického jazykového ostrova sice lze podle dobových hromadných pramenů dělit na Němce a Čechy, nicméně pouze málo rodin bylo výlučně českých či výlučně německých. Národnost byla až druhotná. Obyvatel spíše cítil náležitost ke své obci než k národu. Nicméně povinné uvádění národnosti při sčítání lidu ukázalo velké rozdíly i mezi jednotlivými obcemi ve „sprachinselu“. Češi zde tvořili 33,3% menšinu. Přirozeně nejvíce obyvatel, kteří se za dob První republiky hlásili k národnosti české, žilo v sídlech na okraji ostrůvku. Naopak Dobčice s polohou v samém srdci oblasti byly téměř výhradně německé. Pro snazší orientaci byly poměry uspořádány do následující tabulky č. 2 a absolutní hodnoty pak do tabulky č. 3 která porovnává vývoj počtu obyvatel v oblasti Strýčického jazykového ostrova 1930–1950. Vzhledem k německé pečlivosti a snaze popsat nově nabytá území máme dostupné údaje i z května 1939. Toto mimořádné sčítání obyvatel však vykazuje vesměs stejná čísla jako sčítání v roce 1930.

Obec	Poměr Němců a Čechů před odsunem
Babice	25 % : 75 %
Horní Chrášťany	47 % : 53 %
Radošovice	54 % : 46%
Holašovice	55 % : 45 %
Strýčice	55 % : 45 %
Chvalovice	70 % : 30 %
Záboří	80 % : 20 %
Lipanovice	90 % : 10 %
Dobčice	91 % : 9 %

Tabulka č. 2, vývoj počtu obyvatelstva oblasti Strýčického jazykového ostrova v letech 1930 – 1950. Retrospektivní lexikon měst a obcí ČSSR, Praha 1970.

Obec	1930	1939	1950	Okres
Babice	174	174	197	Prachatice
Dobčice	158	158	98	ČB
Dolní Chrášťany	211	211	120	Prachatice
Holašovice	203	203	150	ČB
Horní Chrášťany	117	117	125	Prachatice
Chvalovice	174	243	127	Prachatice
Lipanovice	183	183	142	ČB
Radošovice	207	207	147	ČB
Strýčice	83	83	64	ČB
Záboří	248	248	168	ČB

Tabulka č. 3, vývoj počtu obyvatelstva oblasti Strýčického jazykového ostrova v letech 1930 – 1950. Zdroj 1: Retrospektivní lexikon měst a obcí ČSSR, Praha 1970. Zdroj 2: Zpráva Landratu Krumlov o počtech obyvatel jednotlivých obcí, SOkA Český Krumlov, fond Landrat Krumlov, kart. 5, inv. č. Ho301.

Celkový počet obyvatel roku 1930 činil 1827, 1827 roku 1939 a v roce 1950 byl celkový počet obyvatel Strýčicka 1338. Celkový poměr národností v oblasti v roce 1930 byl 69 % Němců a 31 % Čechů. Padlých na frontách druhé světové války bylo 56 a nezvěstných 12.

Problémy a diferenciacie národností pramenily ze dvou faktorů. Kromě samotné změny monarchie na republiku roku 1918 to byla hlavně činnost národnostních spolků. Mimo velkých organizací typu Národní jednoty Pošumavské či politických stran to byl i Deutscher Jugendbund der Sprachinsel Stritschitz – Německý spolek mládeže Strýčického jazykového ostrova. Jak z názvu vypovídá, zaměřoval se na dospívající a to bez ohledu na pohlaví. Tato organizace byla ve Strýčicích založena již na sklonku roku 1918 jako reakce na sílící nacionalistické tendence příznivců vznikající republiky. Postupně se spolek rozšiřoval i do blízkých německých oblastí, jelikož si mimo akcí pro mládež kladl za cíl mimo jiné také sjednocování německých obyvatel Pošumaví.¹⁰⁶ V záznamech okresního policejního ředitelství v Českých Budějovicích (pro dobu předválečnou) ani v soupisu spolků v Krumlově (pro dobu válečnou) tento spolek evidován nebyl.¹⁰⁷ S pomnichovským přičleněním jazykového ostrova k Říši již postrádal Deutsche Jugendbund svoji úlohu a částečně byl nahrazen buňkami celoněmeckých organizací Hitlerjugend (se zkratkou HJ, čteno *hajot*).

Oba jazyky uměl tehdejší obyvatel alespoň v základní formě. To potvrzuje pamětnice Marie Sagerová. Na otázku, jakým jazykem mluvili jako děti při společných hrách, odpověděla: „*Německy i česky, to bylo jedno.*“¹⁰⁸ U zdejších starších obyvatel hovořících německy nacházíme obecně zřetelnější preferenci tohoto jazyka, protože za svého mládí nebyli tolik poznamenáni docházkou do českých škol. Prakticky každý (zejména z mladších generací) uměl oba jazyky alespoň na komunikační úrovni. Horší to bylo s gramatickými dovednostmi.

Rovněž pamětnice Anna Proebstle vzpomínala na poklidné soužití obou národností. Ovšem pouze v časech bez nacionalistických provokací. Ačkoliv se její rodina hlásila spíše k německé většině, na jejich radošovickém statku zaměstnávali děvečky a čeledíny bez ohledu na jejich jazyk. Ačkoliv se cítili jako Němci, sama také zamlada ovládala češtinu, což bohužel kvůli nepoužívání časem zapomněla a samotný

¹⁰⁶ Sudetenpost, 6. listopadu 2014, s. 15.

¹⁰⁷ Zaniklé spolky 1925 – 1955, SOkA České Budějovice, fond Okresní četnické velitelství České Budějovice, kart. 837.

¹⁰⁸ Rozhovor s M. Sagerovou, Zapsal V. Türk.

rozhovor orální historie musel být veden německy. „*Habe ich gesprochen, aber das war schwer und das Schreiben hat mir schwergetan*,“ („*Mluvila jsem, ale bylo to těžké a psaní mi činilo potíže*“) uvedla.¹⁰⁹

2.3 Víra a centrální kostel sv. Petra a Pavla

Představme si (v dnešní době nevídanou) skutečnost v evropských podmínkách, že se v určité oblasti 100 % obyvatel hlásí ke stejné, katolické, víře. Tuto skutečnost potvrzuje i poslední veřejně přístupné sčítání lidu z roku 1921.¹¹⁰ Katolickou víru v Boha považovali tehdejší obyvatelé jako něco samozřejmého a nikdo nepotřeboval ptát na to „proč“. Tento jednotící prvek však postupem času upadal. Zůstává tedy otázkou, do jaké míry přistupovali obyvatelé Strýčicka k víře. Příklady věrných katolíků bez zakolísání víry v dobách nelehkých můžeme nalézt u otce V. Türka či u F. Reitingera.

Každodenní život s vírou začínal již s prvními ranními paprsky. Osobní i skupinová modlitba byla velmi častá a to i několikrát denně. Ve strýčickém mlýně se dochovalo velké množství sakrální literatury a svatých obrázků. Při cestách po okolí sloužily pro přestávku v chůzi i modlitbu četně rozesetá boží muka, křížky a kapličky. Neděle byla hlavně vyhrazena návštěvě kostela svatých Petra a Pavla ve Strýčicích. Ačkoliv kapli najdeme v každé vesnici z deseti zkoumaných, tento kostel je pouze jediný v celé oblasti Strýčického jazykového ostrova.¹¹¹

Zábor Strýčicka znamenal také změny v církevním uspořádání. Ke kostelu sv. Petra a Pavla byly přifařeny i obce Horní a Dolní Chrašřany, které předtím farností patřily do Lhenic. Také biskupská správa regionu byla nuceně přesunuta z Českých Budějovic do Lince.¹¹² Připojení obou Chrašřan pod farnost Strýčice bylo spíše symbolické, protože tamní Němci beztak i před zábořem vážili raději delší cestu do Strýčic na německé kázání, než by šli do nedalekých Lhenic.

Farářem kolem období druhé světové války zde byl Eberhard Winter (odsun 20. ledna 1946) a oblíbeným kaplanem Canisius Noschitzka (odsun únor 1946).¹¹³ Mladý kaplan Noschitzka byl v obci velmi oblíben pro své aktivity. Například výuka náboženství na školách byla značně rozšířena. S postupujícími nacionalistickými

¹⁰⁹ Rozhovor s A. Proebstle.

¹¹⁰ SOKA Třeboň, fond Okresní úřad České Budějovice I, fasc. 260, inv. č. 2935.

¹¹¹ Friedrich BLAHUSCH, *Kostel svatých Petra a Pavla ve Strýčicích*, České Budějovice 2015.

¹¹² Zdeněk BOHÁČ, *Atlas církevních dějin 1918 – 1999*, Kostelní Vydří 1999, s. 17.

¹¹³ F. BLAHUSCH und Koll., *Stritschizter Sprachinsel*, s. 55.

tendencemi však církev pomalu ztrácela svůj velký vliv, a to zejména u mladých občanů. Starší generace často vyčítala dorostu velkoněmecké a nacionalistické snahy, avšak marně.¹¹⁴

S odsunutím německého obyvatelstva ovšem jejich vztah ke strýčickému kostelu neskončil. Kaplan Noschitzka sloužil bohoslužby na setkání místních rodáků i později v Německu a to až do roku 1997, kdy zemřel.¹¹⁵ Potomci vysídlenců ze Strýčického jazykového ostrova v roce 2013 společně s několika málo místními obyvateli a některými jejich potomky založili Spolek na obnovu kostela sv. Petra a Pavla. Následně započali nákladnou a náročnou rekonstrukci chátrající stavby.¹¹⁶ Oprava kostela je také symbolem pro obnovení zpřetrhaných vazeb a narovnání pokřivených vztahů Čechů a Němců v sudetoněmecké oblasti.

2.3.1.1 Poutě a další tradice

V průběhu celého roku pořádali místní obyvatelé nejrůznější akce podle církevních svátků. Ty jsou dostatečně popsány v knize F. Blahusche *Stritschitzer Sprachinsel* na stranách 99–131. Dodejme však několik souvislostí a zajímavostí, které v knize zaneseny nejsou.

V době postu před Velikonocemi byly místními Němci pořádány vlastní pašijové hry, na které vzpomíná paní Sagerová: „*Ano, taky tam vystupoval můj děda, hrával svatého Josefa. No, to si pamatuju. Děda byl škaredý na mámu. Seřezal ji bičem. Já jsem to viděla. Pánubohu by nohy ukousal, ale takhle byl škaredý.*“¹¹⁷ Jak vzpomíná pamětnice, věřící člověk nerovná se charakterní člověk.

Paní Sagerová (dále M. S.) taktéž vzpomíná na poutě. Ty zaujímaly zvláštní místo v životě věřících. Nejčastěji (každý rok) byla pořádána procesí do mariánského Kájova u Českého Krumlova. „*Když se chodilo do Kájova tak děda se modlil.*“ Tazatel: „*Vy jste taky chodila na ty poutě?*“ M. S.: „*Jo s mámou jsme chodily. Tam jsme byli přes noc.*“¹¹⁸ Že poutě byly zásadní událostí církevního roku, popisuje i Margarete Knof (rozená Seeman) ve zmíněné knize. Tam jsou také relativně dobře popsány další místní lidové zvyky a tradice.

¹¹⁴ Vzpomínky Františka Reitingera.

¹¹⁵ F. BLAHUSCH und Koll., *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 55.

¹¹⁶ F. BLAHUSCH, *Kostel svatých Petra a Pavla ve Strýčicích*, České Budějovice 2015.

¹¹⁷ Rozhovor s M. Sagerovou.

¹¹⁸ Tamtéž.

2.4 Řemesla a zaměstnání

Jak už bylo psáno výše, zabýváme se zde oblastí typicky rurální. Téměř $\frac{3}{4}$ obyvatel pracovalo v zemědělství. V celém předválečném Jihočeském kraji to však bylo 39 %.¹¹⁹ Do tohoto počtu je nutno počítat i skupinu mlynářskou k zaměstnaným v zemědělství. Všichni provozovali vedle mlýnské výroby i činnosti zemědělské. Zejména nejmenší osady (např. Strýčice) vykazovaly nízké množství nečinných obyvatel, ať už příliš starých, nedorostlých či neschopných. To zejména kvůli nízké úrovni mechanizace v polnohospodářství.

Ostatní zaměstnání a řemeslné činnosti zastupují pouze několik procent. Práce se však lišila podle toho, co se v obci nacházelo. Například ve Chvalovicích byly provozovány grafitové doly, tudíž zde nalézáme horníky, kteří v jiných obcích nefigurují. Jediný kostel pak stojí ve Strýčicích a právě zde (a v žádné jiné obci) vykonávají dva muži službu duchovní. Jejich zaměstnavatelem bylo Opatství Vyšší Brod.

Ani zemědělská oblast, jako byl a je Strýčický jazykový ostrov se neobešla bez drobných řemeslníků. Prakticky v každé z deseti vesnic bychom našli zástupce řemeslníků (*Handwerker*), například kováře ve vlastní či v obecní kovárně. Poměr k ostatním výdělečným činnostem však byl minimální. Počet jednotlivých řemeslníků (živících se ruční prací) ve válečných letech zobrazuje následující tabulka č. 4. Vrstva prelátská či živnosti, jako je například hostinský, zde přirozeně zahrnuti nejsou.

Počet řemeslnických živností na Strýčicku			
Obec	Osada	1940	1944
Babice	Babice	3	3
Chrašťany	Dolní Ch.	1	1
	Horní Ch.	1	1
Radošovice	Radošovice	2	2
Záboří	Záboří	8	6
	Dobčice	2	2
	Holašovice	5	4
	Lipanovice	2	1
	Strýčice	1	1

Tabulka č. 4. Statistika počtu řemeslnických živností (Anzahl der Handwerkerbetriebe), SOKA Český Krumlov, fond landrat, kart. 7, inv. č. Ho709.

¹¹⁹ Radim PROKOP, *České pohraničí se zřetelem na národnostní a sociálně-ekonomickou charakteristiku 1918 – 1938*. Opava 2000.

Velkou nevýhodou je, že nám nacistická správa zanechala v pramenech pouze počet řemeslnických živností bez jejich zaměření a počtů zaměstnanců. Úbytek řemeslníků je však v létech válečných zřejmý, avšak nikoliv drastický.¹²⁰

2.4.1.1 Hostince a další živnosti

Hledání společných atributů jednotlivých vesnic Strýčického jazykového ostrova přináší zásadní zjištění. Kromě malé či větší sakrální stavby a zemědělských zařízení fungoval i ve zkoumané době v každém z deseti zkoumaných sídel místní hostinec. „Hospoda“ má i dnes v českém prostředí své nezastupitelné místo při udržování a navazování sociálních kontaktů, sdílení informací, zábavy a v neposlední řadě také občerstvení. Jinak tomu nebylo ani v dobách druhé světové války na Strýčicku.

Ačkoliv každá z deseti vesnic disponovala pohostinstvím a některé i dvěma, bylo pravidlem, že otevřeno bývalo pouze v některé dny a také v závislosti na ročním období. Například ve střediskových Strýčicích, obci z deseti zkoumaných nejmenší, dokázalo pohostinství prosperovat i přes velmi nízký počet zdejších obyvatel.¹²¹ Důvod k tomu byl jednoduchý. Hostinec U Brašničků situovaný přímo naproti kostelu sv. Petra a Pavla se hřbitovem (tedy přes náves) poskytoval občerstvení početným věřícím nejen po bohoslužbách. Zde je tedy patrné, že hostinec byl místem zejména neformálního setkávání a dokázal prosperovat díky významnému objektu - kostelu. Sloužil také jako centrální místo setkávání místních spolků.¹²² Dodnes zde malá hospoda funguje pod vedením majitele pana Simandla, který je potomkem tehdejšího šenkýře pana Brašničky.

Stejný osud ovšem nepotkal ostatní hostince. Kromě Holašovic (Stropek) byly hostince po roce 1945 postupně rušeny. Souvisí to i s odsunutím jejich německých majitelů a celkovým vylidněním oblasti. Výjimkou je pohostinství U Kačerů Wenzela Gatschera v Lipanovicích, které bylo zrušeno roku 1945 ještě před odsunem.¹²³ Podle pamětníků Gatscher vypil sám více piva než jeho hosté a tato živnost se stala značně prodělečnou. Navíc v obci fungoval ještě podnik Josefa Sagera.

Provozování pohostinství bylo v absolutní většině případů vedlejší živností, často také nepřiznanou. Pro rodinu Brašničkovu ve Strýčicích však naopak bylo provozování

¹²⁰ SOkA Český Krumlov, fond Landrat, kart. 7, inv. č. Ho509, Anzahl der Handwerksbetriebe in den einzelnen Orten.

¹²¹ D. KOVÁŘ, Záboří, s. 16.

¹²² F. BLAHUSCH und Koll., *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 157.

¹²³ Tamtéž.

„hospody“ hlavním zdrojem obživy, a proto měla dokonce dva stálé zaměstnance.¹²⁴ V Radošovicích například byla hospoda vlastněná obcí.

Oblíbenou kratochvílí hostů byly také kuželky, které bylo možno hrát u pohostinství větších obcí. Dráha (Kegelbahn) bývala často v dřevěné přístavbě u lokálu. Například v Dobčicích náležel k hospodě i kulturní sál. Přehled jednotlivých pohostinství fungujících ve zkoumaném období v končinách strýčického jazykového ostrova nalezneme v tabulce č. 5:

Obec/osada	provozovatel	poznámka	Počet obyvatel
Lipanovice U Kačerů	Wenzel Gatscher	Po válce záhy zrušen	155
Lipanovice	Jos. Sager		
Strýčice	Brašnička	Funguje dodnes	83
Záboří	Lindauer		248
Dobčice	Reidinger/Brož	Jen lahvové pivo	160
Dobčice	Lepschy	Kulturní sál	
Radošovice	Obec	Č. p. 36, obecní	207
Babice	Maria Kubo	Odsun	174
Horní Chrášťany	Johann Grill	Kuželkářská dráha	117
Dolní Chrášťany	Obec, Jos. Matheis	Kuželkářská dráha	211
Chválovice	Jakob Pöschl	Kuželkářská dráha	226
Holašovice	Anton Stropek	Funguje dodnes	203

Tabulka č. 5, hostince, zdroj: D. KOVÁŘ, *Záboří, Dobčice a Lipanovice*, a F. BLAHUSCH und Koll. *Stritschitzer Sprachinsel*.

2.4.1.2 Lékaři

Co do počtu restauračních zařízení na počet obcí a obyvatel jistě Strýčický jazykový ostrov nestrádal. Opakem byla lékařská péče. Strádání je sice slovo nadnesené, ale počet a dostupnost lékařů opravdu dobré nebyly. Přímo v samotném ostrůvku máme záznamy pouze o jediném lékaři, který byl dosazen do Strýčic v průběhu záboru. Ordinoval v domě č. p. 15.¹²⁵ Taktéž porodní asistentka byla místní. Před odstoupením záboru sudetoněmeckých území byla zcela běžná návštěva u lékaře v nedalekých Netolicích, kterým byl Sidonius Malec, Netolice č. p. 120 či Ladislav Peyrek.

Péči o zuby zajišťovala podle pamětnice paní Proebstle paní Bulisch v Netolicích. Na zubní vrtačku hnanou lidskou silou si prý pamatuje velmi dobře.¹²⁶ Taktéž služby zvěrolékaře nalézali obyvatelé jazykového ostrova v Netolicích u pana Zimmerhansla.¹²⁷

¹²⁴ SOKA České Budějovice, fond Okresní úřad České Budějovice, kart. 559, sign. 15.

¹²⁵ F. BLAHUSCH und Koll. *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 157.

¹²⁶ Rozhovor s A. Proebstle.

¹²⁷ F. BLAHUSCH und Koll. *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 208.

Zvláště pro východnější obce zkoumané oblasti (Radošovice, Strýčice) jsou typické vazby na České Budějovice. Opakem je tomu právě u spádovosti lékařů. Typický je příklad paní Proebstle narozené v Radošovicích, která docházela jako dívka k zubní lékařce do Netolic (zhruba 8 kilometrů).¹²⁸ Do Českých Budějovic je to z Radošovic 17 kilometrů, proto v tomto případě vítězila kratší vzdálenost (na rozdíl od obchodních a dalších spádových vazeb). Znovu je však nutné uvést, že Netolice ležely v bývalém protektorátním území, tudíž bylo nutné pro návštěvy lékařů opatřit si propustku (*Grenzschein*).

2.5 Školství

Strýčice chápeme jako střediskovou osadu celého jazykového ostrova. Stejně tomu je i v případě školství, neboť vždy byly hlavním školním centrem oblasti. Znovu se tedy ve školství opakuje zvláštnost, že sídlo s nejmenším počtem obyvatel disponovalo významnými místními školními institucemi. Hlavní podíl na tom měla zejména stavba nové české školy z roku 1927. Příčinu stavby můžeme najít v zákoně č. 226/1922, která praví, že škola česká má být zřízena tam, kde je docházková vzdálenost delší než 4 kilometry a počet dětí v obci 40 a více.¹²⁹

Bohulibá snaha státu poskytnout dětem vzdělání však měla i odvrácenou stranu mince. V národnostně smíšených oblastech, jako bylo právě Strýčicko, byla škola taktéž nástrojem „čechoslovakizace“. Zkvalitnění vzdělání a snazší dostupnost nových českých škol přinášela také uzavření provizorních německých škol v obcích. Důsledkem bylo zřizování německých škol soukromých za pomoci místních obcí a spolků. Na Strýčicku působily například *Jugendbund für die Deutsche Sprachinsel* či *Kulturverbandsschule mit Kindergarten Bowitz*.¹³⁰

Výstavba nových československých škol proběhla za První republiky v Hološovicích a Strýčicích. Menšinové malotřídky místo dosavadních německých škol byly zřízeny v Dolních Chrašťanech, Babicích, Lipanovicích, a také ve Chvalovicích. Rodiče, kteří chtěli svým dětem zajistit vyučování v němčině, je také posílali do Českých Budějovic.

¹²⁸ Rozhovor s A. Proebstle.

¹²⁹ Sbírka zákonů a nařízení státu československého, Praha 1922, s. 1003-1007.

¹³⁰ F. BLAHUSCH und Koll. *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 76.

2.5.1 Školství 1938-1945

Děti školou povinné, které docházely před obsazením pohraničí do (české) školy ve Strýčicích, nepocházely jen z oblasti tzv. sprachinselu. Navštěvovaly ji i děti dehtářské a pro ty byla škola po záboru nepřístupná. Nejen děti, ale i vybavení bylo přesunuto do měšťanky ve Zlivi.¹³¹ Vybavení se do Strýčic po válce nevracelo.¹³² Jejich cesta za vzděláním se tak o několik kilometrů prodloužila. Delší přesuny do školy museli po záboru zvládat také žáci z Babic, Lipanovic a obou Chrašťan, neboť jejich školy byly zrušeny a nahrazeny školou strýčickou.

S přiřazením jazykového ostrova k Říši také končila výuka v českém jazyce. Strýčická škola byla přejmenována na *Volksschule und Bürgerschule Stritschitz*. Škola holašovická byla přebudována na celní úřad, neboť Holašovice se staly pohraniční obcí.

Kromě pozdějšího začátku školního roku 1939/1940, který místo 1. září začal až 11. září, se obešla strýčická škola víceméně bez významných problémů. Až rok 1944 přinesl vážné komplikace vedoucí k přerušení výuky. Ředitel Franz Philipp byl povolán do armády. Mimoto zahynul na frontě také vrchní učitel Zewl a také další ředitel Josef Kraupatz. Výuka byla zrušena a ve škole byl zřízen podle paměti Františka Reitingera provizorní krátkodobý azyl pro německé utečence z východu - takzvané národní hosty.¹³³

Školství střední na Strýčicku nenajdeme. Zdejší žáci navštěvovali v dobách před zábohem běžně českobudějovické německé i české střední školy a gymnázia. Po přiřazení Strýčicka k Velkoněmecké říši již byla středoškolská výuka složitější. Nově se stal Krumlov středoškolským městem pro mládež ze „sprachinselu“. Ne všechny děti ovšem začaly chodit tam. Příkladem je pamětnice Anna Proebstle, která vzpomíná na školní léta v protektorátních Budějovicích takto: „*Byla jsem [po odtržení pohraničí] už v Budějicích na obchodní akademii. [Handelsakademie] To byla německá škola. Předtím jsem chodila do školy ve Strýčicích. Můj strýc tam byl ředitel.*“ Tazatel: „*Takže jste se musela učit i česky?*“ A. P.: „*Měli jsme češtinu a na měšťance i angličtinu a češtinu.*“¹³⁴ Dodejme, že výuka na německé obchodní akademii byla ukončena v roce 1944 a Anna ji navštěvovala pouze 2 roky.¹³⁵

¹³¹ Bayerische Hauptstaatsarchiv München, SdA. Heimatberichte 1010, Schulkronik Stritschitz.

¹³² Archiv mlýna Strýčice, Zápisky Františka Reitingera, Strýčice 1957.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Rozhovor s A. Proebstle.

¹³⁵ Anna SCHIMETSCHKE (*1903; + 1993), *Meine Alte Heimat*, Kleinkötz 1985, s. 74.

Protektorátní střední školu navštěvoval i Václav Reitinger (narozený 1925, zemřelý 1985). V době záboru neměl tedy ještě vchozenou základní školu. Aby mohl dokončit školu českou, odešel k prarodičům do Dehtář. Školu poté navštěvoval v daleké Zlivi a část docházky také v Netolicích. Po měšťance se učil 1 rok v mlýně Čaloun Sedlec na Zbudovských Blatech. Následně vystudoval Vyšší průmyslovou školu strojnickou v Písku, kde maturoval v roce 1945. Maturita byla o několik týdnů posunuta kvůli nejistotě na konci války.¹³⁶

¹³⁶ Podle vyprávění jeho syna Petra Reitingera, České Budějovice 4. dubna 2019.

2.6 Události 1938–1946 ve Strýčickém jazykovém ostrově a průběh války

Národnostní otázka kvasila v československém pohraničí již dlouhou dobu před osudným rokem 1938. Jinak tomu nebylo ani na Strýčicku. Dlouhodobou snahu o vyšší emancipaci Němců nejen na Strýčicku vedl již zmíněný spolek *Jugendbund für die Sprachinsel Stritschitz*. Tento spolek se rozšířil i do dalších pošumavských obcí. Máme o něm však jen velmi kusé záznamy.

2.6.1 Rok 1938

2.6.1.1 Mobilisace

Při všeobecné československé mobilizaci 23. září 1938 odmítali hromadně muži schopní odvodu, hlásící se k německé národnosti, nastoupit do služby v československé armádě. Stejně tomu bylo i na Strýčicku, kdy například Radošovičtí službu zcela bojkotovali.¹³⁷ Tento fakt potvrzují i pamětníci: *„V osmatřicátém při mobilizaci u Oldrichtrů a Gatterbauerů byla polní kuchyně. Vojáků přišlo asi třicet (čeští vojáci odjinud). Z Netolic vozili chleba. Jednou jim bochník spadnul, tak jsme ho sebrali. Každý den chodili do lesa asi trénovat střelbu. Jednou přišli až do těch Hor (samota). Hajný tam měl ochočeného srnce a oni mu ho práskli. Jmenoval se Sarauer. Při mobilizaci se někteří místní Němci schovávali v lese, aby nemuseli rukovat proti Hitlerovi.“*¹³⁸ Jedinou zaznamenanou obětí mobilizace zde byl tedy pouze srnec Sarauer.

Strach z možného vypuknutí války mezi Velkoněmeckou říší a Československem zavládl i na Strýčicku. Byl oprávněný, neboť, jak uvádí literatura i pamětníci, přijelo několik desítek vojáků a starší generace měla v paměti válku první. Navíc zde v pohraničním území by jistě byly vedeny boje. Celá situace se díky mezinárodnímu vývoji ubírala zcela jiným směrem. Například Radošovická kronika zmiňuje, že *„Nastal neklid všeho občanstva, neb hrozilo vypuknutí války.“*¹³⁹ Ta ostatně také později vypukla.

¹³⁷ F. BLAHUSCH und Koll. *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 250.

¹³⁸ Rozhovor s V. Türkem, vzpomínky jeho otce, Netolice 17. 11. 2017.

¹³⁹ SOKA Strakonice, fond Místní národní výbor Radošovice, inv. č. 130378 Pamětní kniha, s. 16.

2.6.1.2 „Mnichov“ a Strýčický jazykový ostrov

Dne 30. září 1938 byla podepsána Mnichovská dohoda. Pro větší část obyvatel této převážně německé oblasti se v prvních týdnech v podstatě nic nezměnilo. Samotné předání správy se naštěstí obešlo bez potyček.

Na zabrané pohraniční území byla 1. října 1938 na základě výnosu vůdce a říšského kancléře o správě sudetoněmeckých území (Erlaß des Führers und Reichskanzlers über die Verwaltung der sudetendeutschen Gebiete) ustavena správní jednotka Sudetoněmecká území, která se podle zákona *O opětovném sjednocení sudetoněmeckých území s Německou říší* (Gesetz über die Wiedervereinigung der sudetendeutschen Gebiete mit dem Deutschen Reich) oficiálně stala 21. listopadu 1938 integrální součástí nacistického Německa, župy (Reichsgau) Oberdonau.

Komparujeme-li zápisy o takto závažné události, je překvapivé, že jak v české, tak v německé verzi místních kronik (chvalovická, radošovická i strýčická) je samotný průběh přičlenění Strýčicka popsán velmi zjednodušeně. Radošovický kronikář si vystačil s výše citovaným souvětím, na které navázal obecným konstatováním faktů celostátního charakteru. Ostatně, kroniky byly povinně odevzdávány.

Pouze drobný odstavec věnoval „mnichovu“ autor Johanes Reidinger v kronice chvalovické. Zde však je zanesena velmi závažná informace o tom, že se jazykový ostrov stal součástí říše až o tři dny po vstupu zákona *O opětovném sjednocení sudetoněmeckých území s Německou říší* v platnost.¹⁴⁰ „24. 11. 1938 byly dodatečně zabrány vesnice v okolí Chvalovic Velkoněmeckou říší jako Sudety.“¹⁴¹ Podle kroniky se tak stalo překvapivě na žádost místních Čechů a jednalo se o obec Radošovice. Radošovické záznamy ovšem o této události mlčí. Mlynář František Reitinger si poznamenal, že ze Strýčic se vystěhovalo 37 místních obyvatel.¹⁴²

Radošovická pamětnice paní Anna Proebstle takovou informaci nepotvrdila, ani nevyvrátila, a to vzhledem k tomu, že se tehdy ještě nezajímala o politické dění. Co vedlo část místní české menšiny k takovému kroku? Podle některých zdrojů šlo zejména o zřejmé důvody kolaborace za účelem se obohatit. Poměr obyvatel hlásící se k německé národnosti byl 46 % ku 54 % Čechů.¹⁴³

¹⁴⁰ Gesetz über die Wiedervereinigung der sudetendeutschen Gebiete mit dem Deutschen Reich, Berlin 1938.

¹⁴¹ Soukromý archiv V. Türka, Kronika Chvalovická (česká verze), s. 36.

¹⁴² Archiv mlýna Strýčice, Zápisky Františka Reitingera, Strýčice 1957.

¹⁴³ Retrospektivní lexikon ČSSR I., Praha 1978, s. 217, potažmo sčítací archy: SOA Třeboň, inv. č. 2935, sign. ČB 46.

Doklad však nalézáme v krumlovském archivu, fondu Landrat. Zde se nachází fragmenty spisu, ve kterém se pojednává o přiřazení obcí Strýčického jazykového ostrova k Velkoněmecké říši. Dokumenty řešící mírně opožděnou inkorporaci (oproti zbytku Československa velikostně zanedbatelného území) jsou datovány až do prosince 1938. Podle zápisů strýčického mlynáře Fr. Reitingera ještě v prosinci 1938 proběhl ještě jakýsi plebiscit místních obyvatel o přiřazení, avšak již nic nezměnil. Pouze potvrdil, že *sprachinsel* bude německý. Protože původní návrh „mnichovské čáry“ nepočítal v prvních verzích s přiřazením jazykového ostrůvku, bylo také nutno hranici narychlo stanovit.¹⁴⁴

Prakticky ze dne na den přiřadit jakkoliv velké území k jinému státu se neobejde bez potíží a strýčický *sprachinsel* těchto problémů zažil celou řadu a ne vždy se je dařilo obratem vyřešit. Překotná snaha dostat Strýčicko pod správu německou měla za následek nedomyšlenost průběhu hranice mezi Velkoněmeckou říší a okleštěných Československem, později Protektorátem. Kromě absurdního (dopravního a zeměpisného) napojení popisovaného území na zbytek Říše přinášel nový pořádek mnoho dalších problémů.

Těžkosti správního charakteru sice byly významné z hlediska orgánů okupační moci, avšak mnoha místních obyvatel a majitelů pozemků se spíše týkal ještě problém jiný, s novou hranicí také související. Nová hranice velmi často rozdělovala pozemky jednoho vlastníka, ať už české či německé národnosti a také ukrajovala katastry obcí (například Radošovice a Dehtáře).

Tento jev se však odehrával i v jiných pohraničních oblastech jižních Čech. Problémy s dělením pozemků se týkaly několika desítek vlastníků. Okresní úřad však v absolutní většině případů vyhověl žádostem. Vídní (správa oblasti Ostmark) pak byly drobné úpravy hranice potvrzeny.¹⁴⁵

Než k potvrzení došlo, musel si pracující na pozemku svém, ale ze dne na den ležícím na území jiného státu, opatřit propustku od okresního úřadu, takzvaný Grenzschein. Ten byl vydáván i v případě potřeby návštěvy lékaře (více o lékařích v samostatné podkapitole). Podle pamětníků byly propustky (alespoň pro příslušníky německého národa) od roku 1942 jednodušejší získatelné než dříve, což také souvisí se změnou místa pro povinné odevzdávání potravin z Krumlova do Českých Budějovic.

¹⁴⁴ SOKA Český Krumlov, fond Landrat Krumlov, kart. 3, inv. č. HO104i., Hranice mezi Říší a Protektorátem.

¹⁴⁵ Tamtéž.

Vzhledem ke klidnému průběhu samotného přičlenění Strýčicka ke Třetí říši nebylo potřeba nasazovat vojsko. Kromě průjezdu několika jednotek (podzim 1938) se oblast obešla víceméně bez vojska. Paní Proebstle potvrdila, že jelikož byla oblast příhraniční, byla sem nasazena hlavně finanční stráž nazývaná *Finanzer*.¹⁴⁶ Další (německá) celnice byla zřízena roku 1938 v jedné z budov chvalovických tuhových dolů.¹⁴⁷ Známa je také fotografie Radošovické celnice na silnici směrem na české Dehtáře, která byla již několikrát publikována. Dvanáct finančníků bylo ubytováno v Dehtářích.¹⁴⁸

V kronice obce Dehtáře je hraniční problém zapsán takto: „*S obcí Radašovicemi bylo do mapy k zabránění zakresleno i část katastru naší obce u Radašovických hranic o výměře 20 ha 55 arů, tj. les ‚křoví‘ s polemi za lesem u Tupes až ke kříži a pak pole pod lesem. Naše úřady nařídily před zabráněním Radašovic, bychom zkolíkovali jenom po hranicích za lesem a kolem rybníka ‚Dehtáře‘, že prý nám tu naši část katastru nezaberou. Avšak asi za 3 týdny, když přišla komise, zabrala nám tuto část i přes naše protesty. Podali jsme ihned žádost, aby to bylo ze záboru propuštěno, ale nebylo to nic platné.*“¹⁴⁹

2.6.2 Rok 1939

Následující rok (1939) byly do oblasti Strýčicka nasazeny takzvané *Arbeitsmädchen*, tedy příslušnice Říšské pracovní služby (*Reichsarbeitsdienst*). Pro místní sedláky byla pracující děvčata velmi vítanou pomocí. Jejich úkolem byla výpomoc místním německým rodinám, jejichž člen či členové byli nasazeni na frontě. Na těchto několik desítek pomocnic původem ze *Staré říše* vzpomíná i Anna Proebstle (roz. Schimetschek, 1927). Německé dívky nebydlely přímo na statcích, nýbrž ve strýčické škole. Na Schimetscheků polnosti byly přiděleny 2 a to i přes to, že od nich nikdo nebyl povolán do války. Dvanáctiletou Annu tehdy udivovalo hlavně jejich oblečení. „*Měly krásné modré šaty...*“¹⁵⁰ které ovšem nosily stále a to i na práci. Kromě sukně pod kolena a klobouku byla atributem i neuvěřitelná pracovitost. „*Byly skvěle disciplinované, byla jsem tím fascinována.*“¹⁵¹ Doplňuje paní Proebstle. Jediný den, kdy dívky svazu německé mládeže nepracovaly, byla neděle, kdy měly vlastní program.

¹⁴⁶ Rozhovor s Annou Proebstle.

¹⁴⁷ F. BLAHUSCH und Koll. *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 204.

¹⁴⁸ SOKA České Budějovice, Kronika obce Dehtáře 1925-1945, s. 39.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 38- 39.

¹⁵⁰ Rozhovor s Annou Proebstle, České Budějovice, červen 2018, přeloženo.

¹⁵¹ Tamtéž.

Tento rok také bylo nařízeno nahradit zbývající české nápisy na veřejných budovách německými, zatemňovat okna na noc a bylo zakázáno poslouchání cizích stanic.¹⁵² Paní Proebstle na otázku o poslouchání nelegálních stanic odpověděla: „*Ne. Nevím, jestli ostatní, ale my jsme neposlouchali.*“¹⁵³

2.6.3 Léta 1940-1943

Válečné nadšení v prvních letech druhé světové války dosahovalo svého vrcholu. Zejména mladí a zfanatizovaní muži dobrovolně nastupovali do řad vojska. Někteří, kteří deklarovali národnost československou, byli nuceně nasazeni v Krumlově a další od prosince 1940 do roku 1944 také u Reichsarbeitsdienst v Linci.¹⁵⁴ Život ve Strýčickém jazykovém ostrůvku však válka kromě nedostatku pracovních sil příliš neovlivňovala, protože místní samozásobitelné obyvatelstvo většinou vystačilo se svou vlastní produkcí. Povinné dodávky byly nízké.¹⁵⁵

Tato první léta se také nesla ve znamení budovatelské snahy. Obce Strýčicka byly začleněny programu na zlepšení vzhledu obcí, od čehož si slibovaly velké investice, z nichž bylo splněno pouze velmi málo (více v kapitole Doprava – stavba silnic).

Rok 1942 je v kronikách sborově popisován jako rok nebývale studený. Sněhu bylo hojně a jarního osení málo. Další malou katastrofou byly myši, které se na polích nezvykle namnožily.¹⁵⁶

Roku 1943 pokračovala výstavba silnice a dělníci, bylo jich 17, v kamenolomu u Dobčic pracovali celý týden, aby byla silnice co nejdříve hotova.¹⁵⁷ Úrodu hodnotí kronikář jako nebývale dobrou, což po předchozím roce bylo potřeba. Naopak zeleného krmení bylo velmi málo.¹⁵⁸ Že úroda byla hojná, dosvědčuje i fotografie honosných dožínkových slavností toho roku. Zde je vyobrazen známý Hans Westen (1891-1947), majitel českobudějovické smaltovny Bohemia.¹⁵⁹ Po boku nacistických funkcionářů (Kreisleiter Gasthuber) si podává ruku s místními obyvateli před strýčickou školou.¹⁶⁰

¹⁵² SOKA České Budějovice, Kronika obce Radošovice 1937-1980, s. 34.

¹⁵³ Rozhovor s Annou Proebstle, České Budějovice, červen 2018, přeloženo.

¹⁵⁴ Archiv mlýna Strýčice, Zápisky Františka Reitingera, Strýčice 1957.

¹⁵⁵ A. SCHIMETSCHKEK, *Meine alte Heimat*, s. 24.

¹⁵⁶ Gedenkbuch der Gemeinde Kollowitz, SOKA Prachatice, Fond Obec Chvalovice, inv. č. 1., s. 38.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 40.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 41.

¹⁵⁹ Hoam!, 1953, č. 6, s. 1-3., Překlad dostupný z: kohoutikriz.org/autor.html?id=grohr

¹⁶⁰ Budweiser Zeitung, 1943, č. 78, s. 9.

2.6.4 Rok 1944

Na rok 1944 rodáci ze „sprachinselu“ i prameny vzpomínají jako na rok přelomový, kdy bylo jasné, že ve válce již nacisté nemůžou zvítězit. Na frontách umíralo stále více místních občanů, což mělo neblahý vliv na chod strýčické školy i hospodářství. Jak je již zmíněno v kapitole o školství, ve strýčické škole bylo zřízeno provizorní zázemí pro uprchlíky z východu. Tito takzvaní „národní hosté“ pocházeli z německých rodin z německého východního Pruska, Maďarska a německého Slezska, případně i z dalších oblastí, jako byla Besarábie, Srbsko atd. Pamětnice Anna Proebstle si vzpomíná pouze na to, že tito procházeli se svými s dětmi přes Radošovice.¹⁶¹ Vypovídající záznamy a počty uprchlíků přicházejících na Strýčicko chybí. V českobudějovickém archivu však nalézáme útržkovité jmenné seznamy „národních hostů“, kteří pocházeli z Vojvodiny a byli přechodně ubytováni v jižních Čechách. Jejich výchozí město bylo Weisskirchen, dnes Bela Crkva.¹⁶² Podle záznamů dostávali utečenci také kapesné v řádu desítek marek.¹⁶³ Tito „národní hosté“ také jako první, v rámci takzvaného „divokého odsunu“, utíkali před přicházející Rudou armádou a československou státní správou.

2.6.5 Rok 1945

Ačkoliv ostatním dějinným událostem nepřikládají (nejen) autoři knihy *Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, vysídlení ze Strýčicka, jejich poslední rok ve staré vlasti popisují zevrubně. Do této kapitoly bakalářské práce tak byla zařazena zejména historická fakta, která nejsou v literatuře dostupná.¹⁶⁴

Poslední rok války, (ale také pro mnoho obyvatel poslední rok „doma“), začínal sice se zažitou nacistickou propagandou, avšak bylo již jasné, že stávající situace nemůže dlouho vydržet. V úterý 23. ledna se konala ve Strýčicích sbírka šatstva pro „hodné vojáky, kteří v zimě chrání hranice Říše.“¹⁶⁵ Organizoval ji místní Blockleiter NSDAP.¹⁶⁶ (V příloze obrázek č. 2). Ve čtvrtek 20. dubna byly na Strýčicku pořádány oslavy narozenin Vůdce, kterým bylo přítomno i několik vojáků Wehrmachtu (WH).

¹⁶¹ Rozhovor s Annou Proebstle, České Budějovice, červen 2018.

¹⁶² Laloš VESELA, Bela Crkva, gradić sa četiri imena i sa nemačkim nasleđem, Fenster 16. Dezember 2017, Karlowitz 2005, s. 54.

¹⁶³ SOKA České Budějovice, fond Okresní úřad České Budějovice, fasc. 564, inv. č. 991 „Uprchlíci“.

¹⁶⁴ F. BLAHUSCH und Koll, Stritschitzer Sprachinsel, s. 252 – 298.

¹⁶⁵ Archiv mlýnu Strýčice, Letáček z 19. ledna 1945.

¹⁶⁶ „Blockleiter byl vedoucím bloku, jeho přímým nadřízeným byl Zellenleiter, vedoucí místní buňky NSDAP a nad nimi stál Ortsgruppenleiter. Jeden blok zahrnoval zhruba 40 až 60 domů, jedna buňka pak přibližně 4 až 8 bloků.“ – Bohuslav POKORNÝ, *Kapitoly z dějin Ivančic v letech 1938-1945*, Diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 56.

Zlomový okamžik přinesl 8. květen 1945, kdy byl podepsán *Akt vojenské kapitulace Německa*.¹⁶⁷ Tento den znamenal sice konec války a nacistické nadvlády, avšak pro mnoho obyvatel Strýčicka také nejistotu. Týž den byl založen Národní výbor Strýčice. Členy se stali výhradně Češi: Vojtěch Brašnička, František Reitinger starší i mladší, Josef Trinkl, Jan Švarc, Jakub a Tomáš Klíma a Jan Kleina. Němci tedy byli náhle zbaveni své dosavadní nadvlády. Ostatní události tím pádem nejsou obsaženy v literatuře, ani ve vzpomínkách, tolik popisované, jako právě vývoj po okupaci. To je na jednu stranu dobře, protože překotný vývoj roku 1945 nezanechal příliš místních písemných pramenů, a jak už to tak při různých změnách režimů bývá zvykem, bohužel velké množství nacistických písemností bylo zcela také záměrně a účelově ničeno.

První americké vojáky přivítali zdejší obyvatelé dopoledne 10. května. Sovětská vojska přijela téhož dne odpoledne.¹⁶⁸ S jejich přítomností se však po několika týdnech částečně vytratila radost z konce války, a to především u německy mluvících obyvatel. Sověti se usídlili v lese Kamená mezi Dobčicemi a Strýčicemi a jazykový ostrov obsadili.

Pro místní občany hlásící se k německé národnosti nastala pravděpodobně nejhorší doba, kterou za desítky generací zažili. Na tuto zlou dobu vzpomíná paní Anna Proebstle. Rodina, ze které pochází, byla selská. Týkala se jí tedy zejména výrazná změna v objemu povinných dodávek. „*Občas jsme poráželi načerno, jinak by se muselo skoro všechno odevzdat... Neměli jsme dostatek jídla, tak jsme museli porážet načerno.*“¹⁶⁹ I paní Sagerová vzpomínala na nelegální zabijačky: „*Taky jednou Motl klep v noci prase. Měl dlouhou násadu, prase řvalo a ráno přišel soused Jungwirt, jestli by si mohl půjčit necky. Já honem běžela do kůlny, necky ještě mokrý jsem posypala prachem, aby to nebylo vidět.*“¹⁷⁰ Je tedy zjevné, a týkalo se veškerého zdejšího obyvatelstva, jak Čechů, tak i Němců, že proti době německé nadvlády byly v nově se probudivší republice poměry výrazně horší.

Drakonické povinné odevzdávání vyprodukovaných potravin však nebylo zdaleka to nejhorší, co místní obyvatelé po válce potkalo. Sověti se k Němcům chovali velmi přezíravě a šikana byla velmi častá. Na hrůzné zážitky se sovětskými vojáky vzpomíná i Anna Proebstle. „*Měli jsme strach, ani jsme nechodili ven. Rusové každý den někoho znásilňovali.*“ ... „*Byli jsme 14 dní ve sklepě.*“ Ruští vojáci, kteří přišli plnit

¹⁶⁷ Martin GILBERT, *Den, kdy skončila válka*, Praha 1999.

¹⁶⁸ Archiv mlýna Strýčice, Zápisky F. Reitingera, Strýčice 1957.

¹⁶⁹ Rozhovor s Annou Proebstle, (roz Proebstle).

¹⁷⁰ Rozhovor s Marií Sagerovou.

Schimetschků bohatou usedlost („po chalupě“ Haunesn), však dobře nepořídili. „*Sestra Marie byla nemocná v posteli a další sourozenci - děti - křičely.*“ Anny otec uměl česky a značně sveřepým hlasem na Rusy křičel česky „*Co chcete!?*“ „*Pak zkusil něco říct rusky: ,My jsme přece Češi, žádní Němci.‘ a Rusové potom odtáhli.*“¹⁷¹ Připomeňme, že rodina Proebstle se hlásila k národnosti německé. Znalost češtiny, ani relativně dobrý vztah k rodnému Československu, nepomohly jejich následnému odsunu. Na jejich statek také byla uvalena nucená národní správa na základě Dekretů prezidenta republiky, tzv. Benešových dekretů. „*Role se prohodily; pomocníci (Češi) byly na statku nyní ředitelé a majitelé pomocníky,*“¹⁷² uzavírá tuto část rozhovoru pamětnice.

Konec bojů znamenal pro mnoho místních obyvatel, mužů bojujících za *Vaterland*, pokud nemuseli setrvat v zajetí, žádaný návrat domů, do svých rodných míst. Štěstí z návratu však bohužel dlouho netrvalo, a to vzhledem k výše popsaným skutečnostem. Naštěstí počty mrtvých a nezvěstných nejsou příliš vysoké. Například z Babic přímo v bojích za celou válku nezahynul nikdo, avšak Johann Miegler byl u Netolic zabit Čechy, ale až po válce. Stejný osud potkal i Josefa Schimanka z Horních Chrašťan a Josefa Bindera. Konečný výčet ztrát na životech místních obyvatel ukazuje tabulka č. 6.¹⁷³

Obec	Padlí	Nezvěstní	Zabití po válce	Zemřeli v zajetí
Strýčice	4	0	0	0
Záboří	11	3	0	0
Holašovice	5	4	1	0
Lipanovice	5	1	0	1
Dobčice	4	2	0	0
Chvalovice	12	0	0	1
Dolní Chrašťany.	3	2	0	0
Horní Chrašťany	6	0	1	0
Babice	0	0	1	0
Radošovice	10	0	0	0

Tabulka č. 6, Tabulka padlých a nezvěstných mužů ze Strýčicka v době 2. světové války, data pochází z publikace F. BLAHUSCH und Koll, *Stritschitzer Sprachinsel*.

¹⁷¹ Rodina Schimetschek patřila k těm bohatším v Radošovicích. Vlastnili i radiopřijímač, který byl tehdy velmi drahý. Statek byl a je, zejména v porovnání s ostatními, velmi rozlehlý.

¹⁷² Rozhovor s Annou Proebstle, České Budějovice.

¹⁷³ F. BLAHUSCH und Koll, *Stritschitzer Sprachinsel*, s. 297.

3 Závěr

Tato bakalářská práce je postavena na srovnávání výpovědí pamětníků s psanými (a dalšími použitými dostupnými) prameny souvisejícími s oblastí Strýčického jazykového ostrova v jižních Čechách. Osvětluje běžný život místních obyvatel narušený událostmi let 1938 – 1946. Zvláštní pozornost je věnována popisu vývoje hospodářství, které bylo závislé na místní zemědělské produkci. Zároveň se práce věnuje představení zásadních změn v návaznosti na společenské dění. Protože jde o oblast národnostně smíšenou, je v bakalářské práci mimo jiné kladen důraz na poznávání vztahu místních Němců i Čechů. V neposlední řadě jsou představovány i vazby obyvatel takzvaného strýčického sprachinselu na německé či české okolí.

Při srovnání výpovědí pamětníků s literaturou a zápisy kronik vychází najevo, že jen málo regionálně zaměřené literatury dokáže zprostředkovat celistvý a nepokřivený obraz o životě nejen vysídlených Němců, ale i Čechů v daném období. Důvod je ten, že publikace psané vystěhovanými Němci v sobě nesou nádech stesku po vlasti a vytrácí se v ní důležitý fakt, že na tomto území žila i početná česká menšina. Česká literatura o strýčickém jazykovém ostrově prakticky neexistuje. V kronikách jsou zápisy útržkovité a nepřesné. Kronikáři se více zaměřují na to, která místní obyvatelka v jakém stáří zemřela, než aby zaznamenávali podstatné události v obcích. Útržkovitost kronik je však pochopitelná, protože většinou byly dopisovány retrospektivně po válce, a to vždy Čechy. Předkládaná bakalářská práce je tedy jistým pokusem o doplnění a rozšíření literatury a dalších materiálů zabývajících se Strýčickem.

Těžištěm práce jsou mimo jiné rozhovory s pamětníky, potažmo paměti zesnulých osob. Ukázalo se, že je již relativně pozdě, protože většina pamětníků již nežije. I ti relativně mladší mají nyní velmi vysoký věk. Cílem bylo také srovnat jejich výpovědi s prameny a literaturou, zda se shodují či rozcházejí, případně kde a v čem nejvíce. Výpovědi se překvapivě shodují velmi dobře a vzájemně se všechny tři skupiny zdrojů (prameny, mluvené slovo i odborné texty) doplňují tak, že je možné získat zevrubný obraz života venkovského obyvatelstva v Strýčickém jazykovém ostrůvku, a pokusit se jej porovnat s podobnými mikroregiony, což nebylo součástí zadání bakalářské práce, a také to přesahuje současné možnosti autora práce.

Václav Průcha v publikaci *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*, předkládá správnou tezi, že je nutné při poznávání hospodářských a sociálních dějin zkoumat nejen „velké světové dějiny“, nýbrž i dějiny jednotlivých regionů, vsí

i provozů. Při psaní této bakalářské práce jsem se držel jeho zásad tak, že je možné pamětníky považovat za typické obyvatele Strýčicka a přes ně jako sondu poznávat život lidí jejich společenské (selské) vrstvy společnosti.

Vybráni byli pamětníci z obou stran, české i německé. Nejvíce vzpomínkového materiálu poskytla pamětnice Anna Proebstle, která dnes žije v Německu. Jako mladá dívka si však všímala spíše jen záležitostí, které se týkaly přímo jí, či ji fascinovaly. Přesto je schopna vyprávět více než hodinu o svých vzpomínkách na dávnou vlast. O poznání více nadhledu přináší ve svých pamětech poslední strýčický mlynář František Reitinger. Na magnetofonových páskách i v mnohých písemnostech se zaměřuje zejména na místní politické dění. Přirozeně je také mnoho jeho vzpomínek věnováno mlynářství a vztahu místních obyvatel k církvi. Právě jeho jsem si vybral pro popis každodennosti typického sedláka a mlynáře.

Práce ukazuje, jak události v období kolem druhé světové války ovlivňovaly život obyvatel deseti vesnic Strýčického jazykového ostrova. Nastíněny byly také například správní a hospodářské rozdíly během let 1938-1946. Autorovým ideálem je, možný další výzkum, vedoucí k pečlivému srovnání s venkovem v jiných jazykových ostrovech v bývalém Československu – budějovickém, jihlavském, hřebečském a podobných.

4 Soupis literatury a pramenů

Archivní materiály

Veřejně přístupné archiválie

Bayerische Hauptstaatsarchiv München, SdA. Heimatberichte 1010, Schulchronik Stritschitz.

Státní oblastní archiv Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952), inv. č. 5335.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond obec Dehtáře. Kronika obce Dehtáře 1925-1945.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond obec Radošovice, Kronika obce Radošovice 1937-1980.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Okresní úřad České Budějovice, fasc. 564, inv. č. 991 „Uprchlíci“.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Okresní úřad České Budějovice, kart. 559, sign. 15.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Okresní četnické velitelství České Budějovice, kart. 837. Zaniklé spolky 1925 – 1955.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Okresní soud (*Protokoll für den Forstand Roschowitz* – Protokol pro představenstvo [místní záložny] Radošovice), kart. 563.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Okresní úřad České Budějovice I, fasc. 260, inv. č. 2935.

Státní okresní archiv České Budějovice, Fond Okresní soud, Výkazy o změnách státních hranic 1938 – 1945, kart. 562, I/2.

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond Landrat, kart. 3, inv. č. HO104i., Hranice mezi Říší a Protektorátem.

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond Landrat, kart. 7, inv. č. Ho709.

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond Landrat, kart. 7, inv. č. Ho s. n. Návrh na zlepšení vzhledu obcí, Radošovice 1940.

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond Landrat, kart. 3, inv. č. Ho104i, Dopis landratu Krumlov Generálnímu komandu 17. armády ve Vídni z 8. 12. 1938.

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond Landrat, kart. 5, inv. č. Ho301. Zpráva landratu Krumlov o počtech obyvatel jednotlivých obcí.

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond Landrat, kart. 13, Viehzählung am 4. Dezember 1939.

Státní okresní archiv Český Krumlov, fond Landrat, kart 7, Viehzählung am 4. Dezember 1944.

Státní okresní archiv Prachatice, SOkA Prachatice, Fond Archiv obce Chvalovice, inv. č. 1. Gedenkbuch der Gemeinde Kollowitz.

Státní okresní archiv Prachatice, Fond Archiv obce, sign. i B 1, Pamětní kniha Dolní Chrášťany.

Veřejně nepřístupné archiválie

Archiv mlýnu Strýčice, dopis o ukončení povinné služby, Krumlov 18. února 1944.

Archiv mlýnu Strýčice, dopis „an Herrn Kreisbauernführer F. Matschie“, Strýčice 10. května 1943.

Archiv mlýnu Strýčice, Einlagsbuch der Kalschinger Sparkasse.

Archiv mlýnu Strýčice, Pokuta mlýnu od předsednictva *Getreidewirtschaftsverbandes Ostmark*, sine sign., Vídeň 6. ledna 1943.

Archiv mlýnu Strýčice, Zápis o jednání na ONV Prachatice o roztřídění mlýnů, Prachatice 14. června 1946.

Archiv mlýnu Strýčice, Zápis ze založení národního výboru Strýčice, 8. května 1945.

Archiv mlýna Strýčice, Zápisky Františka Reitingera, Strýčice 1957.

Archiv obce Strýčice, Kniha mletí 1939 – 1945.

Soukromý archiv rodiny Kropáckovy, REITINGER, František, Časová osa 1918 – 1957.

Pamětníci a rozhovory s nimi

Rozhovor s Annou PROEBSTLE, České Budějovice, červen 2018.

Rozhovor s Marií SAGEROVOU, Lipanovice 30. září 2017.

Rozhovor s Vladimírem TÜRKEM, Netolice 17. 11. 2017.

Prameny publikované, tištěné a statistiky

KOLEKTIV, *Retrospektivní lexikon měst a obcí ČSSR*, Praha 1970.

KRAUPATZ, Mathäus, *Vortrag zum Stritschitzer Sprachinsel*, Kleinkötz 1983.

SCHIMETSCHKEK, Anna, *Meine alte Heimat und Geburtsort Roschowitz*, Kleinkötz 1985.

Periodika

Hlas lidu č. 65, České Budějovice 1938.

Hoam!, 1953, č. 6, Překlad dostupný z: kohoutikriz.org/autor.html?id=grohr

Sudetenpost, 6. listopadu 2014, s. 15.

Literatura

ARBURG, Adrian von; STANĚK, Tomáš (edd.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. I. Úvod k edici*, Středokluky 2010.

BENEŠ, Zdeněk a kolektiv, *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, Praha 2002.

BOHÁČ, Zdeněk, *Atlas církevních dějin 1918 – 1999*, Kostelní Vydří 1999.

BLAHUSCH, Friedrich; KIMMEL, Hans; KNOF, Margarete; KNOF, Uwe, *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, Fulda 2011.

BLAHUSCH, Friedrich, *Kostel svatých Petra a Pavla ve Strýčicích*, České Budějovice 2015.

BŮŽEK, Václav a kol., *Úvod do studia historie*, České Budějovice 1994.

DVOŘÁK, Jiří, *K pokusu Národohospodářského sboru jihočeského - Praha o záchranu jihočeských tuhových těžarstev ve 30. letech 20. století*, in: František Stellner (ed.), *Půl století hospodářských dějin. Sborník k 75. narozením prof. Ing. Václava Průchy, CSc.*, Acta Oeconomica Pragensia 15, 2007, s. 101-111.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha – Litomyšl, 2004.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha, 1996.

GEBHART, Jan; KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české. XV. a., b.* Praha – Litomyšl, 2006.

GILBERT, Milan, *Den, kdy skončila válka*. Praha 1999.

HAHNOVÁ, Eva; HAHN, Hans HENNING, *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*, Praha 2002.

HROCH, Miroslav a kol., *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985.

JINDRA, Zdeněk a kolektiv, *Úvod do studia hospodářských a sociálních dějin. O předmětu bádání, genezi a historiografii oboru*, Praha 1997.

- KLEMPERA, Josef, *Vodní mlýny v Čechách V.*, Praha 2002.
- KOLDA, Vlastimil, *Holašovice. Selské Baroko*, Jankov 1999.
- KOLEKTIV, *Atlas Republiky československé*, Praha 1935.
- KOLEKTIV, *Atlas československých dějin*, Praha 1965.
- KOLEKTIV autorů, *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt německo-českých dějin 19. a 20. století*, Praha 1996.
- KOLEKTIV autorů, *Odsun, díl 1 a 2: Die Vertreibung der Sudetendeutschen I. und II. / Vyhnaní Sudetských Němců: Dokumentation / Dokumentace, 1848-1945/1946*, Mnichov 2000, 2010.
- KOMLOSY, Andrea; BŮŽEK, Václav; SVÁTEK, František (Hg.), *Kulturen an der Grenze. Waldviertel – Weinviertel – Südböhmen – Südmähren*, Wien – Waidhofen an der Thaya 1995.
- KOVÁŘ, Daniel, *Československo I. Levý břeh Vltavy*, České Budějovice 2008.
- KOVÁŘ, Daniel, *Záboří, Dobčice a Lipanovice v zrcadle času*, Záboří 2013.
- KURAL, Václav, *Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1939-1945)*, Praha 1994.
- MACURA, Vladimír, *Kontexty české hospody*. In: HODROVÁ, Daniela, *Poetika míst*, Praha 1997, s. 63 – 65.
- PROKOP, Radim, *České pohraničí se zřetelem na národnostní a sociálně-ekonomickou charakteristiku, 1918 – 1938*, Opava 2000.
- PETRÁŇ, Josef, *Dvacáté století v Ouběnicích*, Praha 2009.
- PETRÁŇ, Josef, *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, Praha 2011.
- PRŮCHA, Václav a kolektiv, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992*, 1. díl. *Období 1918 – 1945*, Brno 2004.
- RADVANSKÝ, Zdeněk, KURAL, Václav a kol., *„Sudety“ pod hákovým křížem*, Ústí n. Labem. 2002.
- URZIDIL, Johannes, *Malý průvodce dějinami Čech*, Horní Planá 2005.
- VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana, *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*, Praha 2007.
- VANĚK, Miroslav, *Obyčejní lidé*, Praha 2009.
- ZOUNEK, Jiří; ŠIMÁNĚ, Michal, *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství*, Brno 2014.

Odborné články

TRUESDELL, Barbara, *Theory and Methodology of Oral History. Oral History Techniques: How to Organize and Conduct Oral History Interviews*, MEMO 1, 2011, s. 8-23.

MORÁVKOVÁ, Naděžda, *Redakční úvodník*, MEMO 1, 2011, s. 5–7.

VESELA, Laloš, *Bela Crkva, gradić sa četiri imena i sa nemačkim nasleđem*, Fenster 16. Dezember 2017, Karlowitz 2005, s. 53-55.

Absolventské práce

BROŽ, Vítězslav, *Průběh a konec 2. světové války v Žabovřeskách a okolí*, Bakalářská práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2007.

POKORNÝ, Bohuslav, *Kapitoly z dějin Ivančic v letech 1938-1945*, Diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2016.

MILICHOVSKÁ, Kateřina, *Historie těžby grafitu v Pošumaví*, Diplomová práce, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2008.

Zákony

Gesetz über die Wiedervereinigung der sudetendeutschen Gebiete mit dem Deutschen Reich, Berlin 1938.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, Praha 1922.

Zákon 5/1945 Sb. Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

Internetové zdroje

Internetové stránky České asociace orální historie: coha.cz.

Internetové stránky oboru Orální historie na UK: fhs.cuni.cz/FHS-1544.html

Internetové stránky Střediska orální historie: sohi.maweb.eu.

Heslo *Hans Westen*, *Internetová Encyklopedie Českých Budějovic*, dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/westen-hans>, vyvoláno 7. 6. 2018.

ROHLÍKOVÁ, Slavěna, *Die Zwangsaussiedlung der Deutschen und ihre Widerspiegelung in den gegenwärtigen tschechisch-deutschen Beziehungen*, dostupné z: zeitgeschichte-online.de/sites/default/files/documents/Biblio_Vertreibung_a_0.pdf, vyvoláno 7. 6. 2018.

Ostatní zdroje

Český statistický úřad, Úmrtnostní tabulky za ČR, regiony soudržnosti a kraje - 2015 – 2016.

Deutsche Bundesbank, Kaufkraftäquivalente historischer Beträge in deutschen Währungen, Frankfurt am Mein, Januar 2019.

5 Seznam zkratek

apod. a podobně

BDM Bund Deutscher Mädel

č. číslo

č. p. číslo popisné

DM Deutsche Mark

HJ Hitlerjugend

Kčs koruna československá

Kč koruna česká

NSDAP Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

r. rok, roku

s. strana

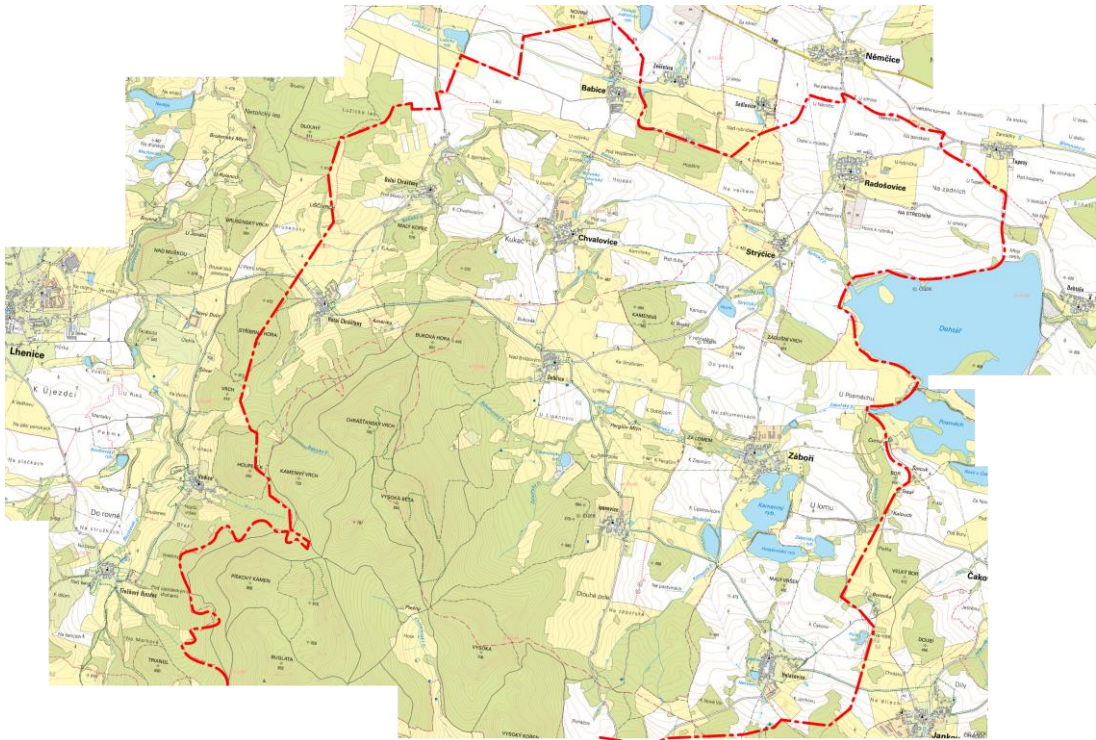
sv. svatý

tzv. takzvaný

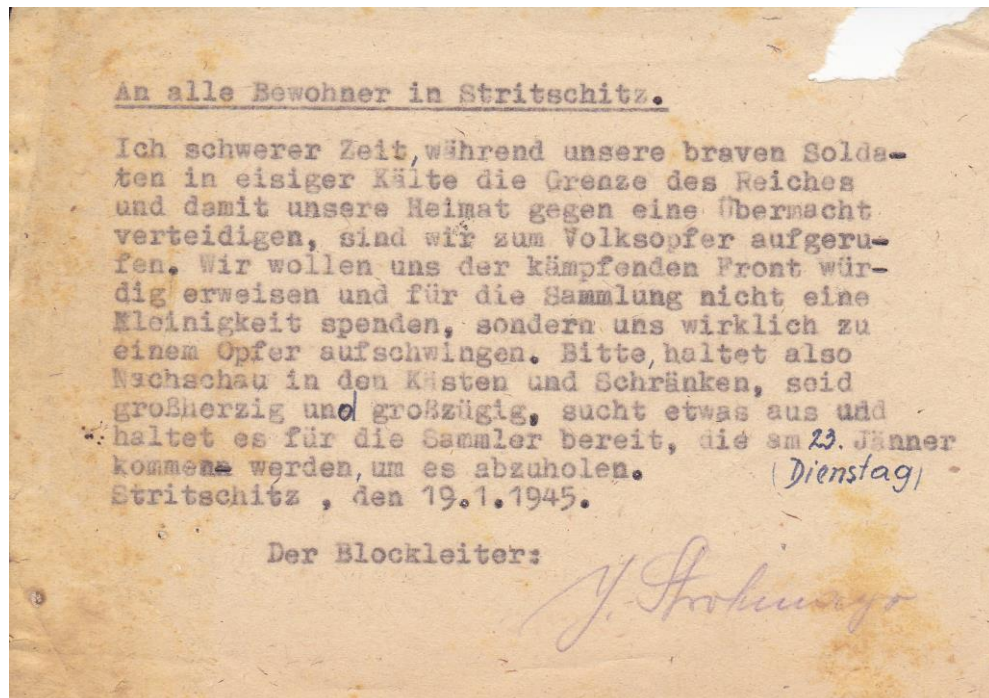
UK Univerzita Karlova

WH Wehrmacht

6 Přílohy

Obrázek č. 1; Průběh hranice strýckého jazykového ostrova, SOKA ČB, fond Okresní úřad, inv. č. 1395. Mapové snímky podle Ministerstva obrany, 2009.

Obrázek č. 2; Prosba o šatstvo pro hodné vojáky, Archiv mlýnu Strýčice, Letáček z 19. ledna 1945.

Obrázek č. 3; Poslední strýčický mlynář František Reitinger na poválečné fotografii, archiv autora.

Obrázek č. 4; Pohled na Strýčice od Radošovic, kde je zjevný průběh staré cesty (vpravo) a nové silnice budované od roku 1942, archiv autora, předjaří 2018.

Obrázek č. 5; Jediná známá fotografie autobusu linky spojující Strýčický jazykový ostrov a Krumlov, F. Blahusch und Koll, *Die Stritschitzer Sprachinsel*, s. 326.

Obrázek č. 6; *Osterreitern* – velikonoční jezdci, kteří na velikonoční pondělí jezdili i na Strýčicku mezi obcemi a „zvěstovali“ za hlasitého zpěvu zmrtnýchvstání Krista. Ve Strýčicích byla tato tradice obnovena roku 1920 místním spolkem *Jugendbund für die Stritschitzer Sprachinsel*. Z jižních Čech s odsunem Němců velikonoční jízdy vymizely. Nyní se však s nimi můžeme setkat v komunitě Lužických Srbů a také jsou jízdy obnoveny panem Romanem Klingerem v Mikulášovicích na severu Čech. Fotografie z archivu autora, 1938.